

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Izglītības zinātņu un psiholoģijas fakultāte

Profesionālā bakalaura studiju programma „Sākumizglītības skolotājs”

BEĀTE SEDLIŅA

Pirkstiņrotaļu loma jaunākā vecuma bērnu runas attīstīšanas procesā

Bakalaura darbs

Darba vadītājs

Pasniedzēja

Akadēmiskais amats

Mg.paed.

Zinātniskais /
akadēmiskais grāds

Baiba Brice

Vārds, uzvārds

Paraksts

KULDĪGA 2024

Anotācija

Bakalaura darba temats – „Pirkstiņrotaļu loma jaunākā vecuma bērnu runas attīstīšanas procesā”.

Darba izvirzītais mērķis : pētīt un praktiski pārbaudīt 2-3 gadīgu bērnu runas prasmju apguvi ar rotaļu palīdzību.

Lai sasniegtu darba mērķi, tika izvirzīti šādi uzdevumi:

1. Pētīt un analizēt pedagoģisko un zinātnisko literatūru par pirkstiņrotaļu nozīmi un to ietekmi uz bērnu jaunākā vecuma posmā.
2. Sniegt bērnu vecumposma raksturojumu darba tēmas kontekstā - runa
3. Novērot bērnus rotaļdarbībā un saskarsmē, fiksējot runas aktivitāti un kvalitāti pirms un pēc pētījuma.
4. Apkopot ieteikumus rotaļu iekļaušanai dienas ritā 2-3 gadīgiem bērniem runas attīstības sekmēšanai.

Pirmajā nodaļā darba autore apraksta un analizē bērnu runas vispārīgu raksturojumu un īpatnības jaunākajā vecuma posmā, kā arī apraksta vecāku ietekmi uz bērnu runas attīstību.

Otrajā nodaļā darba autore analizēja, kāda ir pirkstiņrotaļas un smalkās motorikas savstarpējā attīstības nozīme. Apkopoja rotaļas un darbības smalkās muskulatūras attīstībai un analizēja pirkstiņrotaļu nozīmi runas attīstībai.

Trešajā nodaļā bērni tika vēroti un fiksēti rotaļdarbībā, izmantojot dažādas pirkstiņrotaļas. Kā arī salīdzināta bērnu runas aktivitāte un kvalitāte pirms un pēc pētījuma.

Pētījuma empīriskajā daļā darba autore izvēlējās piemērotas pirkstiņrotaļas jaunākajam vecuma posmam un guva pozitīvus rezultātus runas attīstības procesā jaunākajā vecuma posmā.

Pētījuma laikā tika apstiprināta hipotēze, ja regulāri tiks pielietotas pirkstu rotaļas un atlasītas atbilstoši bērnu spējām, izpratnei un interesēm , kā arī tiks izmantotas pirkstu lelles, tad izdosies attīstīt runas prasmes jaunākajā vecuma posmā.

Tika izstrādāti priekšlikumi pēc autores pieredzes, lai ar pirkstiņrotaļu palīdzību tiktu sekmēta runas attīstība.

Atslēgas vārdi: pirkstiņrotaļas, smalkā motorika, artikulācija,runa.

Darba apjoms: 52 lpp.,darba struktūru veido ievads, 3 nodaļas, 11 apakšnodaļas, secinājumi, priekšlikumi, izmantotais literatūras saraksts un pielikumi. Tika izmantoti 38 informācijas avoti.

Annotation

The theme of this bachelor thesis is “The role of fingerplays in young children's speech development. ”

The goal of this thesis is to explore and practically test the learning of speech skills of 2-3 year olds through play.

In order to achieve the objective of the work, the following objectives were set:

1. Study and analyze pedagogical and scientific literature on the importance of finger plays and their impact on the child at a younger age.

2. Provide a description of children's speech development in the context of the work subject – speech.

3. Observe children in play and communication by recording speech activity and quality before and after the study.

4. Compile recommendations for the inclusion of toys in the daily routine for 2 - to 3-year-olds to promote speech development.

In Chapter one, the author describes and analyzes the general characteristics and special features of children's speech at the younger age stage, as well as describing the effect parents have on children's speech development.

In the second chapter, the author analyzes the importance of the development of finger-play and fine motor skills. Compiled games and activities for the development of fine motor skills and analyzed the importance of finger play for speech development.

In Chapter three, children were observed and recorded in play using various finger games, as well as comparing the activity and quality of children's speech before and after the research.

In the empirical part of the study, the author chose suitable finger games for the younger age stage and tested their effectiveness in the speech development process at the younger age stage.

During the study, the hypothesis was confirmed: if finger games are regularly used and selected according to children's abilities, understanding and interests, and finger dolls are used, then speech skills at the younger age stage will be developed.

Proposals were developed based on the author's experience in order to facilitate the development of speech through finger plays.

Key words: finger games, fine motor skills, articulation, speech.

Volume of work: 52 pp. The structure of the work consists an introduction, 3 chapters, 11 subchapters, conclusions, proposals, the list of literature used, and annexes. 38 sources of information were used.

Saturs

Ievads.....	6
1. RUNAS JĒDZIENA SKAIDROJUMS.....	8
1.1 Bērnu runas vispārīgs raksturojums.....	9
1.2 Bērnu runas īpatnības (attīstība) 2-3 gados.....	11
1.3 Vecāku ietekme uz bērnu runas attīstību	12
2. PIRKSTIŅROTAĻAS UN SMALKĀS MOTORIKAS SAVSTARPĒJĀ ATTĪSTĪBAS NOZĪME.....	16
2.1 Pirkstu rotaļas	17
2.2 Artikulācijas aparāta ietekme uz runas attīstību	20
2.3 Smalkās motorikas kustību nozīme uz runas attīstību	22
2.4 Rotaļas un darbības smalkās muskulatūras attīstībai	25
3. EMPĪRISKAIS PĒTĪJUMS RUNAS ATTĪSTĪBAS SEKMĒŠANAI, IZMANTOJOT PIRKSTIŅROTAĻAS.....	29
3.1 Pētījuma metodoloģija	29
3.2. Pētījuma grupas apraksts	30
3.3 Pētījuma norises apraksts.....	36
3.3. Pētījuma rezultātu analīze	45
Secinājumi	47
Priekšlikumi.....	48
Izmantotā literatūra.....	50
Pielikumi.....	53

Ievads

Komunicēt ar bērnu caur rotaļu vecāki var uzsākt jau no pirmās dienas, kad bērniņš nāk pasaulē. Bērņa valoda sākas līdz ar bērna pirmo tikšanos ar vecākiem. Protams, katrs sarunājas sev pieņemamā valodā. Cits atdarina dažādas skaņas, kāds pārveido savu balsi, lai viņuprāt, izklausītos patīkamāk mazulim. Rotaļa bērnu dzīvē ir ļoti svarīga. Pēc autores nelielās pieredzes un skatījuma, bērnudārza gaitas bez rotaļas nav iedomājama ikdiena. Galvenokārt, lai attīstītu bērna runas prasmes un vispārējo attīstību.

Darba autorei bērnu runas attīstīšanas process ar rotaļu palīdzību ir aktuāla tēma, jo strādā ar jaunākā vecuma bērniem bērnudārzā, un ik gadu novērojams, ka valodas prasmes pasliktinās. Autore uzskata, ka ar pirkstiņrotaļu palīdzību arī mājas apstākļos var sekmēt runas attīstību. Galvenais darba mērķis ir izpētīt, kādēļ runas prasmes sagādā problēmas, vai vecāki var palīdzēt bērnam attīstīt runas prasmes, kādas ir runas īpatnības 2-3 gados un kā ar pirkstiņrotaļu palīdzību bērns var attīstīt runas prasmes? Arī ģimenēm un sabiedrībai kopumā jāpievērš uzmanība bērna runas attīstībai, jo tas var ietekmēt bērna turpmāko mācību procesu un dzīves kvalitāti. Sabiedrībai, ģimenei un pedagogiem kopā jāstrādā ne tikai pie runas attīstības, bet arī pie vispārējās bērna attīstības. Ir maldīgi uzskatīt, ka tikai pirmsskolā bērnam ir jānācās dažādas pamatprasmes. Visiem kopā sadarbojoties, bērns iegūs kvalitatīvāku mācīšanās procesu.

Pētījuma objekts: pirkstiņrotaļas pedagoģiskajā procesā jaunākā vecuma posmā pirmsskolā.

Pētījuma priekšmets: 2-3 gadīgu bērnu runas attīstības sekmēšana.

Pētījuma mērķis: pētīt un praktiski pārbaudīt 2-3 gadīgu bērnu runas prasmju apguvi ar rotaļu palīdzību.

Pētījuma hipotēze: 2-3 gadīgiem bērniem izdosies attīstīt runas prasmes, ja :

- Regulāri tiks pielietotas pirkstu rotaļas;
- Pirkstu rotaļas tiks atlasītas atbilstoši bērnu spējām, izpratnei un interesēm;
- Rotaļās tiks izmantotas pirkstu lelles, veicot dialogus vai stāstot pasakas.

Pētījuma uzdevumi:

1. Pētīt un analizēt pedagoģisko un zinātnisko literatūru par pirkstiņrotaļu nozīmi un to ietekmi uz bērnu jaunākā vecuma posmā
2. Sniegt bērnu vecumposma raksturojumu darba tēmas kontekstā - runa

3. Novērot bērnus rotaļdarbībā un saskarsmē, fiksējot runas aktivitāti un kvalitāti pirms un pēc pētījuma

4. Apkopot ieteikumus rotaļu iekļaušanai dienas ritā 2 – 3 gadīgiem bērniem runas attīstības sekmēšanai

Pētījuma metodes:

Teorētiskās:

- zinātniskās literatūras analīze;

Empīriskās:

- datu vākšana un apstrāde;
- pedagoģiskā novērošana;
- pedagoģiskā izmēģinājuma darbība;
- iegūto rezultātu analīze.

Pētījuma bāze: 15 bērni 2 līdz 3 gadu veci pirmsskolā X

Pētījuma ilgums: 2024.gada septembris, oktobris, novembris - 3 mēneši

1. RUNAS JĒDZIENA SKAIDROJUMS

Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca terminu – **runa** skaidro kā –runāšana, teksta veidošana, domu izteikšana saziņas procesā. Vēsturiski izveidojusies saziņas forma, kuras līdzeklis ir valoda.” (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 150).

Oksfordas vārdnīca piedāvā skaidrojumu, ka runa ir valoda, ko lieto runājot. (Oxford Learner’s Dictionaries.)

Izpētot e-logopēda mājaslapā aprakstu par - *Vai valoda un runa ir viens un tas pats?*, tiek sniegta definīcija, ka **runa** ir valodas verbālā izpausme, tā ir ziņojuma nodošana ar skaņu vokalizēšanas starpniecību. Vēl to var saukt par valodas audiālo formu, kas ietver artikulāciju un skaņu radīšanu, izmantojot balsis traktu, tostarp muti, mēli, lūpas, balsis saites un elpošanas sistēmu. Vietnē tiek norādīts arī, kā tiek iedalīta runa. Runa ietver tādus elementus kā:

1. **Artikulācija:** precīzas kustības un runas orgānu koordinācija, lai radītu noteiktas skaņas.

2. **Fonētika:** runas skaņu radīšana, akustiskās īpašības un dzirdes uztvere.

3. **Prosodija:** skaņu, kas veido zilbes, vārdus, teikumus, valodas ritmu, augstuma, ilguma, skaļuma izmaiņas, tādā veidā izteikumam piešķirot papildus nozīmi un emocijas. (E - logopēds)

Verbālās un neverbālās komunikācijas dalījums ir ļoti nosacīts, jo, ja vien tas nav rakstīts vārds, abi komunikācijas veidi atrodas nepārtrauktā mijiedarbībā. Vārds kā jēdziens nes informācijas mazāko daļu, bet neverbālie signāli nodrošina šī jēdziena pārraidi pēc iespējas tuvāk tai izpratnei, kuru ir vēlēties paust informācijas pārraidītājs. Lai arī vārds ir precīzs informācijas nesējs, tomēr to var pārprast, jo

- vienam vārdam var būt vairākas nozīmes,
- konkrētais vārds var nebūt sarunu biedra vārda krājumā,
- lietojot slengu, žargonu vai svešvārdus, ir jāzina, vai sarunu biedrs to saprot,
- vārdam nozīmi var piešķirt intonācija, žesti, konteksts.

1.1 Bērnu runas vispārīgs raksturojums

A. Bāra savas grāmatas ievadu iesāk ar to, ka pirmais dzīves gads bērnam ir sagatavošanās posms runas attīstībai. Neveiksmīgs pirmsvalodas (1.dzīves gads) attīstības posms kļūst par iemeslu pilnvērtīgas runas darbības traucējumiem.(Bāra, 2016, 4).

Savukārt A.Irbe un S. Lindenberga grāmatā „Bērns runāt mācās ģimenē” raksta, ka runu – skaņu izrunu bērns apgūst atbilstīgi tam, kā apguvis pamatkustības. (Irbe, Lindenberga, 2014, 157).

Darba autore piekrīt šim apgalvojumam, jo savā nelielā darba pieredzē novērojusi, ka bērniem veicot kādu jaunu darbību, veiksmīgākai apguvei, nepieciešama kāda skaņa. Piemēram, aizpildot laukumu ar krāsu, izmantojot korķi, audzinātājas ierosina ar rociņu lēkāt pa lapu kā zaķiem un atkārtot skaņas – hop, hop, hop. Tas bērniem izrāda interesi un darbību turpināt ilgstošāk.

A.Bāra savas grāmatas ievadā arī uzsver, ka normāli attīstoties, mazulis pārmanto spēju runāt, taču **runātprasmi viņš var īstenot tikai komunikācijā**, apgūstot savu vecāku vai aprūpētāju valodu. Vecākiem ir ļoti svarīgi zināt, kā attīstās mazuļa valoda no dzimšanas brīža līdz 3 gadu vecumam un no 4 gadiem līdz pat skolas vecumam un kādas spēles, vingrinājumus un rotaļas valodas attīstībai ieteicams veikt dažādos bērna attīstības posmos. (Bāra, 2016, 4)

Mazuļa spēju uztvert skaņas sagatavo māmiņas pozitīvās emocijas, kuras viņa pauž vēl nedzimušam bērniņam, liekot savas un tēta rokas pie vēdera, priecājoties par apaļumu, kustībām, dziedot vai dungojot. Jaundzimušais atpazīst iepriekšējos notikumus un koncentrē dzirdi, nomierinās, spējīgs uztvert acis, pakāpeniski arī muti kā runas avotu. Māmiņas muti uztver tad, kad iemācās nolaist skatu no māmiņas acīm uz runājošo muti. A.Irbe un S. Lindenberga uzskata, ka **tas ir socializēšanās pats sākums. Tā sāk veidoties runas – redzes un runas dzirdes uzmanība, kas ir vienots process un pamats pirmsrunas apgūšanai.** (Irbe, Lindenberga, 2014, 17)

Runas attīstīšanas darbs veicams piecos virzienos:

- skaņu izrunas kultūras veidošana;
- vārdu krājuma paplašināšana un aktivizēšana;
- gramatiski pareizas runas veidošana;
- stāstītmācīšana;
- sagatavošanās lasīšanai.

(Kaņepēja,2012,138)

Runas veidošanos un pilveidošanos var ietekmēt dažādi faktori, un, kā analizējusi Romenkova, tad pašapziņas veidošanos ietekmē runas apgūšana. Tas ir nākamais etaps pašapziņas attīstībā, jo paceļ bērna un pieaugušo attiecības jaunā pakāpē. Pirmkārt, runa liecina par domāšanas un apziņas pastāvēšanu, formulē pirmos priekšstatus par apkārtējiem cilvēkiem, lietām un sevi pašu. Bērns sāk lietot vietniekvārdus „tu”, „es”, „man”. Otrkārt, apgūstot runu, bērnam ir iespēja mērķtiecīgāk ietekmēt citus, t.i., lielākā mērā kļūt par savas darbības subjektu. (Romenkova, 2008,19)

Uz jautājumu – kāpēc runa kļūst par iekšējo runu, Votsons izšķir trīs posmus. Triju posmu – skaļā runa, čuksti, neskanīgā runa – vietā mēs iegūtu trīs citus posmus: ārējā runa, egocentriskā runa, iekšējā runa. Līdz ar to mēs iegūtu metodiski ļoti svarīgu paņēmieni iekšējās runas, tās strukturālo un funkcionālo īpatnību pētīšanai tapšanas brīdī, objektīvu paņēmieni, jo visas šīs īpatnības būtu skaidri novērojamas ārējā runā, ar kuru var eksperimentēt un kura pieļauj pārmaiņas. Mūsu pētījumi rāda, ka runa šajā ziņā nav nekāds izņēmums no vispārīgā likuma, kam ir pakļauta jebkura psihiskā darbība, kura balstās uz konkrētiem likumiem, neatkarīgi no tā, vai tā ir mnemotehniskā iegaumēšana, skaitīšanas procesi vai jebkura cita intelektuālā darbība, kas saistīta ar zīmes lietošanu. (Vigotskis, 2002, 108)

Vadoties pēc skola2030 programmas valodas jomā, pirmajā posmā gada garumā bērniem ir izvirzīti sasniedzamie rezultāti, kur lielu lomu spēlē tieši runa un valoda.

Saziņas kontekstā:

- Saprot, ka ar vārdiem precīzāk var paust savas domas, vajadzības.
- Atbild uz jautājumu ar darbību vai vārdiem.
- Vārdiski vai ar darbību vērsas pie citiem, lai izteiktu savu vajadzību.
- Vārdos vai neverbāli pauž emocijas.
- *Klausās latviešu valodas vārdu skanējumā un reaģē uz atsevišķiem

izteikumiem

- *Sarunā pasaka un atkārto dažus biežāk dzirdētus vārdus.

Teksts un tekstveide:

- Ieklausās tekstā, reaģē uz to ar emocijām, darbību un valodu.
- Nosauc pazīstamus priekšmetus, dzīvas būtnes un darbības, ko veic

pats un citi.

Valodas struktūra:

- Klausās un atkārto dzirdētās skaņas.
- Pievērš uzmanību rakstiskai informācijai (Skola 2030)

1.2 Bērnu runas īpatnības (attīstība) 2-3 gados

Par bērnu saziņas sasniegumiem T.Kerija un pētījumā iesaistītā klīniskā psiholoģe dr.A Rudkina raksta, ka bērni ne tikai strauji apgūst iešanu un skriešanu, bet arī sper milzu soļus valodas attīstībā. Viņi **saprot daudz vairāk vārdu** nekā māc pateikt. Ap 2 gadu sliekšni bērni zina 50-200 vārdus. Jaunatklāto prieku par valodu viņi pauž, **pļāpādami bez pārtraukuma**. Spēlēdamies bērni runā par to, ko dara, un izmēģina jaunas skaņas. Kā apgalvo Rudkina **izrūna vēl pilnveidojas**, tāpēc var gadīties, ka bērns saka nevis „k”, bet „t” – piemēram, „tūta”, nevis „kūka”. Iespējams, pusi no viņa teiktā ir grūti saprast.

Smadzenes un muskuļi, kas atbild par runas spējām, nodrošina skaidrāku runu un labākus savienojumus. Līdz četrus gadus vecumam tu droši vien spēsi saprast gandrīz visu, ko tavš bērns saka. (Kerija, 2020, 29)

A. Randoha izpētījusi, ka bērns trīs gadus vecumā runu veido teikumus; bērni sarunājas, bet ne vienmēr atbild.

Attīstās arī fonemātiskā runa – gramatiskos formu saskaņošana. Tā veidojas no 1 gada līdz 3 gadus vecumam, kad gandrīz visos gadījumos bērni jau saskaņo gramatiskās formas, locījumus un galotnes. 3 gadus vecumā bērni var veidot sarežģītus teikumus. Ir apzināta apziņas kontrole pār to, ko saka. 3 gadus vecumā mazie sāk ieklausīties, ko savā starpā runā pieaugušie, runas attīstību šajā vecumā saista ar saskarsmi, jo bez saskarsmes runa nevar attīstīties. Tāpat Randoha pievērš uzmanību tam, ka bērns 3 gadus vecumā vēl nav spējīgs izpildīt darbības pēc sarežģītā valodā dotas instrukcijas, kā arī nespēj izdarīt izvēli, ja jāizvēlas no vairākiem variantiem viens. No trīs gadus vecuma parādās pazīmes *egocentriskajai runai*, kad runā parādās ES. (Randoha, 6)

Grāmatā „Kā izaudzināt laimīgu mazuli” tiek aprakstīts, cik interesanti bērns izprot un pielieto personu vietniekvārdus. Visa viņa identitāte ir balstīta uz „es” un „man”, taču, kad vecāki viņu uzrunā, viņš pēkšņi pārtop par „tu” un „tev”. Bērnam ir grūti saprast, kā gan arī mamma un tētis var būt „tu”. Tā kā ap šo vecumu bērns mācās apvienot risinājumu – viņš visus cilvēkus, pat pats sevi, uzrunā īstajā vārdā, tādējādi izvairoties no personu vietniekvārdiem. Tāpat grāmatas autori izceļ, ka bērniem trīs gadus vecumā nereti ir grūtības izrunāt līdzskaņus **s,r** un **l**. (Einsvorta, Bareta, Čigbo, Keja, Kītings, Makkeja, Ovenela – Kārtere, Pedvela, Prata, Vitens, Zarzoura, 2007, 341)

Intervijā par bērna runas prasmēm logopēde un LOR klīnikas vadītāja R.Namniece uzsver, ka žestam 1–2 gadus vecumā jābūt kopā ar valodu. Nedrīkst būt tikai žests bez vārda.

Tāpat logopēde uzsver, ka vecākiem jāpievērš uzmanība katrai zilbei un skaņai, pat ja tās ir ļoti nesaprotamas un neskaidras. Ja iepriekš, spēlējoties ar mantām, bērns kaut ko savā valodā runāja, bet mamma tam nepievērsa uzmanību, toties noreaģēja tikai tad, kad mazais pienāca un paraustīja aiz svārku malas, tad ar laiku bērns secina, ka runāt nav jēgas. Žests, rīcība vai idēšana ir efektīvāki. Tāpēc ir svarīgi novērtēt un reaģēt uz katru atvases pateiktu zilbi, pat ja sākumā vecākiem šķiet, ka tik vienkāršas skaņas kā „tete” vai „bebe” nemaz nav vārdi. (Brūvere, 2019)

Mazi bērni iegūst lielāku pašpārliecību, kad tie sāk runāt. Ir vieglāk vārdiski norādīt vecākiem savas vēlmes. Kā raksta D.Dzintere, I.Stangaine un D. Augstkalne, runāšana un jautāšana ir saistīta ar runas nozīmi katra bērna dzīvē, ko rada un stimulē pieaugušie. Viens no svarīgākajiem nosacījumiem, kas liek bērnam runāt – uzdot jautājumus un atbildēt -, ir arī vajadzība kaut ko pateikt, uzzināt, precizēt, pārliecināt u.c. Jo lielāka būs individuāla vajadzība, jo lielāka runas aktivitāte. Mutvārdu runas attīstība cieši saistāma ar bērna zināšanām par appasauli, runas un komunikatīvajām prasmēm, pasaules skatījumu, kur noteicoša loma ir pieaugušajam. (Dzintere, Stangaine, Augstkalne, 2014, 53)

V.Šterna mācībā par runas attīstības problēmu viņš skaidro, ka vārdu krājuma aktīva palielināšanās izpaužas tādējādi, ka bērns *pats meklē vārdus*, izvaicā par viņiem nezināmiem priekšmetu nosaukumiem. Šim procesam nav analogijas dzīvnieku „runas” attīstībā, un tas norāda uz pilnīgi jaunu bērna attīstības fāzi, kas principiāli atšķiras no iepriekšējās fāzes, t.i., bērns no signālfunkcijas pāriet uz signifikatīvo funkciju, no skaņas signālu izmantošanas – uz skaņu aktīvu izmantošanu. Tiesa, daži pētnieki (Valons, Delakruā u.c.) sliecas noliegt šā simptomu vispārīgo nozīmi, no vienas puses, cenšoties to citādi skaidrot, bet, no otras, izlīdzināt kraso robežu starp periodu, kuru raksturo jautājumi par nosaukumiem, un otru – „jautājumu vecuma” posmu. (Vigotskis, 2002, 82)

Vācu pedagogē V. Fišere, uzsver, ka bērnam uzsākot runāt, bieži rodas gramatiskas kļūdas. Bet tā ir normāla parādība, un, ja kļūdas tiek labotas ar vecāku un audzinātāju palīdzību, tad bērns arī ātrāk sāks runāt gramatiski pareizi. Šī posma beigās bērns jau sāks runāt gramatiski pareizi, uzdos jautājumus, prātīs izskaidrot savas vēlmes un sāks paplašināt komunikācijas prasmes. (Fišere, 2024)

1.3 Vecāku ietekme uz bērnu runas attīstību

Komunicēt ar bērnu ir viens no svarīgākajiem vecāku uzdevumiem. S.Deivisa un Dž.Uzodika pēc Montessori metodes skaidro, ka valoda ir vēl viens sensitīvais periods, kas sākas jau kopš dzimšanas. Tas saistās ar cilvēka tieksmi pēc saziņas. Ņemot vērā mūsu nepieciešamību sazināties ar citiem, kopš dzimšanas uzsvars tiek likts uz valodu, lai mazulis varētu apgūt saziņai nepieciešamās prasmes. Vērojot kaut vai trīs mēnešus vecu bērnu brīdī, kad pieaugušais ar viņu sarunājas, mēs redzēsim, kā viņš pievēršas skaņai un vēro pieaugušā lūpu kustības. Viņš ļoti nopūlas, lai izveidotu pats savas skaņas un radītu valodu. Lielākā daļa no šā darba nav saskatāma sākumā, taču tas notiek. (Deivisa, Uzodika, 2022, 27)

Grāmatas „Niķu nav!” autore V. Kalniņa uzsver, ja mums šķiet, ka bērns vēl ir mazs, lai pilnvērtīgi saprastu mūsu teiktā saturu (taču uzdrošinot apgalvot, ka tas ir velti!), ir vērts runāt ar viņu par visu normālos paplašinātos teikumos, nevis tikai īsās pavēles formās. Tas ir nozīmīgs valodas attīstības pamats – dzirdēt, kā veidojas teikumi un stāstījums, tas pakāpeniski veido arī vārdu krājumu. Daba to atkal jau tā ir iekārtojusi, ka, sarunājoties ar maziem bērniem, mēs pielāgojam savu valodu viņu vecumam, un tas izklausās atšķirīgi, nekā ja mēs sarunātos ar pieaugušiem cilvēkiem. Atšķiras pat tas, ko sakām bērniem pirmajā dzīves gadā, un tas, kā runājam ar gadu un vēlāk divus gadus vecu bērnu. Mēs neapzināti pielāgojamies veidam, kādā bērnam ir vieglāk uztvert valodu, lai to mācītos. (Kalniņa, 2020, 178-179)

Ņujorkas bērnu psihologs R. Brigss intervijā par bērnu runu un valodas atskaites punktiem skaidro, ka pirmkārt, bērni iemācās runāt un veidot savu vārdu krājumu, klausoties vecāku sarunās mājās. Psihologs arī uzsver, ka visvienkāršākais veids ir vienkārši runāt ar saviem bērniem, atrodoties mājās. (DiProperzio, 2023)

Bieži vecāki neaizdomājas, ka pārmērīga informācijas sniegšana, bērnam var būt par sarežģītu. Pēc autores pieredzes, (lai bērns mūsos ieklausītos) ar viņu ir jārunā tā, lai būtu vienā acu līmenī. Bērns pievērš uzmanību mutes kustībām un mīmikām. Kā iesaka logopēde Namniece, lai bērns sāktu runāt, viņam ir jādod iespēja izteikties. Ir mērķtiecīgi jāveido dialogs. Piemēram, ir vecāki, kas vienā elpas vilcienā var izstāstīt divgadniekam, ka tagad viņi apgērsies, dosies uz veikalu, tad gatavos pusdienas, bet pēc tam dosies gulēt diendusu. Šajā garajā monologā mazulis labākajā gadījumā var paspēt tikai pateikt "jā" vai pamāt ar galvu. Tāpēc ar bērnu ir jārunā tā, lai viņam ir iespēja atbildēt. Veido acu kontaktu, pajautā bērnam un sagaidi atbildi uz jautājumu, ļaujot teikumu papildināt. (Brūvere, 2019)

Darba autore iepriekš minēja savu pieredzi, klausoties kā vecāks sarunājas ar bērnu, izmantojot nepareizu jautājumu formu. Arī grāmatā „Bērna komunikatīvās kompetences attīstība”, grāmatu autores skaidro, ka pieaugušais dažādi cenšas savu runu adaptēt konkrēta bērna uztverei. Sarunās ar bērnu viņš akcentē balsta vārdus, palēnina runas tempu. Ja bērns

teikto nav sapratis, to atkārti, pielieto neverbālo informāciju – norāda ar roku, pamāj ar galvu, pasmaida u.c. Arī sarunas temps ar bērnu ir lēnāks (ar divgadīgo bērnu runā divas reizes lēnāk nekā ar pieaugušo). Nereti starp vārdiem ir garākas pauzes. Lai palīdzētu bērnam saprast sacīto, viņš pielieto īpašus vārdus, tajā skaitā bērna izdomātos jaunvārdus. Pozitīvi, ka, runājot ar mazo, pieaugušie cenšas veidot pareizus teikumus, pārdomā to struktūru, „nenorauj” tos pusvārdā. Mazajam tas atvieglo uztvert teiktā saturu, mudina jautāt un atbildēt, kā arī veido savu personīgo valodas sistēmu, kas ir vienkāršota un specifiska pieaugušā cilvēka valodas atdarināšana. (Dzintere, Stangaine, Augstkalne, 2014, 61)

Grāmatā “Kas notiek bērnudārzā?” grāmatas autore par pirmo posmu raksta, ja bērns valodu ir dzirdējis, tad viņš to ir arī sācis mērķtiecīgi klausīties. Viņš uztver pieaugušā teikto un saprot, kas ar to ir domāts, tomēr nedzird “valodas uzbūvi” – bērns neiztēlojas, kas ir vārds, teikums, viņš dzird valodu kā viengabalainu, plūstošu kopumu. Runāšanā savukārt ir aktīva atdarināšanas fāze. Tas vēlreiz liek uzsvērt, cik svarīgi rūpēties par valodas tīrību visiem pieaugušajiem, kas ir saskarē ar bērnu! Daļa bērnu I posmā jau veido teikumus, stāsta par notiekošo, uzdod jautājumus. Tomēr, kā uzsver grāmatas autore, nevajag satraukties, ja tā tas nav! Ir pietiekami, ja bērns var atkārtot īsus vārdus, atdarina, kā saka mājdzīvnieki, kā brauc traktors utt. (Gulbe, 2019, 134)

I.Freiberga pie apkārtnes un izziņas aktivitātēm kā vienu no nozīmīgākajām lietām uzsver pieaugušo kā bērnu galveno intereses personu. Bērniem interesē pieaugušo darbības, izturēšanās, izskats, personīgās īpašības. Tāpēc grūti izdalīt un noteikt, kas un kam būtu jāinteresē konkrētā vecumā. Svarīgākais ir tas, cik no vērotā bērns spēj saprast un paņemt pieredzē. Visos vecumos bērni vēro, ko pieaugušie dara viņa tuvākajā apkārtņē. Atšķirsies vērojuma procesa norise un skolotāja un bērnu darbība. Agrajā bērnībā (1,6 – 2 – 3 gadi) bērniem ir nelielas, virspusējas un izteikti konkrētas zināšanas, neliels vārdu krājums, žesti un vēlme runāt, vēlme darboties ar prieku, priecāties, saņemt uzslavas, prieks par savu varēšanu, elementāras pašapkalpošanās prasmes. Taču vēl izpaliek zināšanas un spēja vispārināt, lai saprastu un lietotu jēdzienus, trūkst pieredzes, lai atpazītu dažādus objektus, darbības un īpašības dažādās situācijās (piemēram, ja nezina, kas ir vilciens, var veidoties priekšstats, ka tā ir „braukšana”, liekot viens otram rokas uz pleciem un atkārtojot – čuk - čuk – čuk) . (Freiberga, Priede, 2007, 29)

Līdz 3 gadiem svarīgi būtu saprast, kāds ir bērna vārdu krājums. Autores pieredze rāda, ka ir bērni, kas pirmsskolā noslēdzas un nerunā. Līdz ar to rodas maldīgs priekšstats, ka bērns nerunā nemaz. Šāds gadījums bija novērojams darba autores audzināmajā grupā,

līdz audzinātāja sadzirdēja, kā bērns komunicē ar vecākiem pilnos teikumos. Jāsaprot, kādos apstākļos bērns jūtas droši.

Darba autore secina, ka bez runas pirmsākumiem neveidosies valoda. Runa ir darbība un sazināšanās process visas dzīves garumā. Bez runas pamatiem neveidosies valoda kādā tiek runāts ģimenē un sabiedrībā, kurā uzaug bērns.

2. PIRKSTIŅROTAĻAS UN SMALKĀS MOTORIKAS SAVSTARPĒJĀ ATTĪSTĪBAS NOZĪME

Darba autore ik dienu izmanto dažāda veida rotaļas, iesākot rotaļnodarbību un turpinot tās visas dienas garumā. Reizēm vecāki neapzināti ir izveidojuši rotaļu, tādā veidā ieinteresējot savus bērnus. Piemēram, darba autores grupā ir mamma, kas ir stāstījusi, ko dara darbā, kāda ir viņas profesija (manikīra meistare). Bērns, atnākot uz dārziņu, rotaļu veidā lako nagus grupas meitenēm un veido jautājuma un stāstījuma teikumus. Un šādi piemēri ir daudz ik dienu. Darba autore ik pa laikam saņem ziņas no vecākiem ar jautājumiem: "Kas tā par pirkstiņrotaļu, vai dziesmiņu ko jūs šodien apgūvāt?". Tas, autoresprāt, ir lielākais sasniegums un gandarījums, ka mazais divgadnieks, aizejot mājās, atceras, kas tika darīts bērnudārzā rotaļu veidā. Tā ir kā atgriezeniskā saite.

D.Dzintere un I.Stangaine uzskata līdzīgi, ka bērna rotaļā atbalsojas vērotais un pārdzīvotais pasaulē ap viņu. Šī bērna pasaule var būt gan priecīga, ar pozitīvu saturu, gan naidīga, nemiera pilna. Visu, kam bērns tic, kas viņu interesē, viņš cenšas attēlot savās rotaļās. Tam, kā uzsver grāmatu autores, nepieciešams pārdomāts, iejūtīgs pieaugušā atbalsts.

Rotaļā, bērns dzīvo savu bērna dzīvi. Rotaļa vislabāk sagatavo bērnu dzīves darbībai. Tā nav pieaugušo uzspiestā, bet paša bērna izvēlēta aktivitāte. No vienas puses, rotaļnieks rotaļā ir brīvs, bet tajā pašā laikā rotaļa netieši regulē bērna uzvedību. (Dzintere, Stangaine, 2014, 4)

Arī G.Lejiņa uzsver, ka 1,5-2 gadu vecumposmā vadošā darbība ir spēle (rotaļa). Spēle "izaug" no bērna manipulācijām ar priekšmetiem. Sākotnēji bērnu aizrauj pati darbošanās kopā ar pieaugušo, atdarinot darbības.

Šajā vecumā turpina pastāvēt bērna emocionāli tiešais kontakts ar pieaugušo, taču jaunais komunikācijā ir pieaugušā un bērna sadarbība, kas norit, bērnam mācoties veikt priekšmetiskas darbības. Bērns grib, lai pieaugušais piedalās viņa darbībās. (Lejiņa, 2018, 6)

Ž.Piažē par bērna runas un jēdzienisko domāšanu raksta, ka bērnam uzreiz neizdodas atspoguļot vārdos un jēdzienos tās operācijas, kuras viņš jau prot lietot darbībā, un, ja viņš nevar tās atspoguļot, tas nozīmē to, ka viņam, lai adaptētos kolektīvajai un jēdzieniskajai jomai, uz kuru tagad virzās viņa domāšana, atkal jāveic asimilācijas un akomodācijas koordinēšana, kuru viņš jau bija veicis savā iepriekšējā sensomotorajā adaptācijā fiziskajai un praktiskajai pasaulei. Ž.Piažē konstatē, ka indivīda asimilācija un akomodācija attiecībā uz sociālo grupu ar runas sākumu ir mazāk līdzsvarota nekā sensomotorā intelekta jomā un, lai

ļautu prātam adaptēties grupai, šīm funkcijām jāattīstās tajos pašos etapos un tajā pašā kārtībā kā pirmajos dzīves mēnešos. (Piažē, 2002, 298-299)

Darba autore uzskata, ka no kļūdām var mācīties. Ja plānotā pirkstiņrotaļa neizdevās kā iecerēts, vērts atkārtot to vēlreiz, pamainot kustības. Arī autore bieži vien izpilda pirkstiņrotaļas, kā minēts tekstā, bet ar bērnu palīdzību un fantāziju atļaujas arī kustības un tekstu dažreiz pārveidot, lai bērniem rastos interese pirkstiņrotaļas atkārtot vēl un vēl.

2.1 Pirkstu rotaļas

Pirmajā posmā svarīga ir vispārējās muskulatūras attīstība, it īpaši sīkās rokas muskulatūrai. Bērniem patīk izjust uz rokām dažāda veida un struktūru priekšmetus. Dažiem sarežģītāk iet ar pirkstiņu kustināšanu pa vienam, jo mazās rociņas vēl nav pietiekami nostiprinātas. Darba autores pieredzē novērots, ka bērni neapzinoties sasprindzina roku muskulatūru, kas traucē tālākai darbībai. Tomēr, aktīvi darbojoties, it sevišķi ar pirkstiņu rotaļām, bērns atbrīvo ne tikai rokas muskulatūru, bet arī visa ķermeņa muskulatūru.

Pēc A.Dēliņas ieteikumiem, izvēloties pirkstiņu rotaļas, jāņem vērā:

- Vispārējās attīstības stadija;
- veselības stāvoklis;
- noskaņojums;
- intereses;
- motivācija;
- spēja koncentrēties;
- iepriekšējā pieredze;
- vēlme un ieinteresētība;
- demonstrējuma un iesaistīšanās kvalitāte. (Dēliņa, 2023, 6)

A. Irbe un S. Lindenberga uzskata, ka darbības ar rokām un pirkstiem sekmē runāšanas attīstību pirmsrunas periodā un runu agrīnā, arī pirmsskolas vecumā. Mazais jau aktīvi pēta spēlītiņas, taču rotaļāšanās ar mums dāvās viņam to, ko neviena manta vai planšetdators nespēj – prieku par saskarsmi ar otru cilvēku, iespēju mācīties komunicēt visdažādākajos veidos.

Grāmatu autores par mazuļa pirmo atklāto rotaļlietu, kas attīsta gan rokas, gan pirkstus, min mazuļa tēta bārdas rugājus – *asi-asi-asi!* (ar roku pasniedzas pretī, ar pirkstiem tausta, knaiba). Mēs varam viņam ierādīt, ka kaķītis savukārt ir – *pai,mīksts!* Kopā ar mazuli

var pētīt apģērbu bumbulus, pogas, matu sukas, zobu birsti un daudzus citus sajūtu pārsteigumus. (Irbe, Lindenberg, 2014, 53)

Kādas Čeboksari pilsētas audzinātājas – A.Kostrova un I.Jevdokimova uzskata, ka, līdz ko bērns piedzimst, viņš uzreiz sāk rotaļāties ar saviem pirkstiņiem. Arī rotaļas ar māmiņu sākas tieši ar pieskārieniem. Kamēr bērns nav iemācījies sarunāties, viņš ar pirkstiņu palīdzību pauž savas emocijas, vēlmes, kā arī atdarina vecāku roku kustības. Audzinātājas uzsver, ka pirkstu rotaļu vingrinājumi atslābina bērna vēl nespēcīgās rokas un attīsta motoriku. Bērna plaukstiņa vairs nav tik stīva, pirksti kļūst lokani un kustīgi. Darba autore piekrīt abu audzinātāju teiktajam arī par to, ka pirkstiņrotaļas spēj pievērst un noturēt uzmanību, kā arī attīsta atmiņas spējas. Jāiegaumē ne tikai teksts, bet arī pirkstu kustības, kas ne vienmēr ir viegli jaunākajā vecuma posmā. (Kostrova, Jevdokimova, 2022, 72)

M. Montesori uzskata, ka līdz noteiktam līmenim bērna intelekts var attīstīties bez roku palīdzības. Tomēr, attīstot rokas, bērns sasniedz augstāku līmeni un viņa personība ir spēcīgāka. Tātad, pat tajā, ko tiecamies uzskatīt par pilnībā psiholoģisku jautājumu, fakti norāda, ka bērna raksturs paliek rudimentārs, ja viņš neatrod izdevību apkārtējā vidē lietot savas kustību spējas. M.Montesori pieredze liecina – ja bērns kādu īpašu iemeslu dēļ nav varējis darboties ar rokām, viņa raksturs paliek zemā attīstības līmenī: viņš nespēj paklausīt, viņam nav iniciatīvas, viņš šķiet slinks un bēdīgs. Savukārt bērni, kuri varēja darboties ar savām rokām, progresē savā attīstībā un izveido spēcīgu personību. (Montesori, 2019, 121)

A. Dēliņa grāmatas “Pirkstiņi gaisā!” ievadā min, ka pirkstiņrotaļas ir daļa no vispusīgas un pilnvērtīgas cilvēka attīstību veicinošu darbību kopuma. Pēc viņas domām, tas ir viegls veids, kā vingrināt pirkstu sīko muskulatūru un reizē tīri fiziski un mehāniski attīstīt reakciju, koordināciju, palielināt pirkstu veiktību, bet, dziļāk paraugoties, pirksti ir kā tiešs kanāls uz smadzenēm. Caur pirkstu galu pieskārieniem un sajūtām bērns apgūst jēdzienus : kas ir karsts, auksts, mitrs, ass, ciets, rievains utt. (Dēliņa, 2023, 3)

B.Brice raksta, ka cilvēku saskarsmē liela nozīme ir vārdam, kuru pastiprina emocijas. Pirkstu rotaļas ir ieteicamas un piemērotas bērniem kopš agrīna vecuma (arī tad, ja mazais pat vēl nelalina), jo tekstu un darbības ar bērna roku izpilda pieaugušais, nodrošinot pozitīvu emocionālu saskarsmi. Tādēļ B.Brice iesaka pirkstu rotaļas un skandējamus dzejojīšus izpildīt emocionāli, izteiksmīgi, nekautrējoties no sava mazuļa un neslēpjot emocijas. Tomēr vienlaikus B.Brice brīdina no skaļiem emocionāliem pārspīlējumiem, kas lieki uztrauc un uzbudina mazo. (Brice, 2016, 8)

Par priedīgu saskarsmi ar pirkstiņrotaļu palīdzību runā arī kāda Kemerovas bērnudārza audzinātāja A.Šmeļkova. Viņa uzskata, ja mamma pirkstiņrotaļu laikā mazuli paņem klēpī, apskauj, pieskaras , glāsta, kutina vai šūpina, tas mazulim sniedz lielāku emocionālo un

intelektuālo pieredzi. Tāpat viņa uzsver, ka galvenais faktors pirkstiņrotaļās ir tas, ka tajās darbības pamatā ir dzejoļi. Arī darba autore piekrīt audzinātājas A. Šmelkovas teiktajam, ka dzejoļi atbilstoši vecumposmam, piesaista bērna uzmanību un tos ir vieglāk paturēt prātā. Skaitāmpantu ritms un nemainīga vārdu kārtība kā arī atskaņas, mazulim ir kas maģisks un ļoti nomierinošs. (Šmelkova, 2020, 89-90)

A. Irbe un S. Lindenberga min, ka maza zīdainīša radošumu un fantāziju attīsta spēles ar pirkstiņiem – viņš vēro savus pirkstiņus pret gaismu, bāž mutē, sajūt dažādus pieskārienus. Gada vecumā pirkstiņi krāso, velkot pa papīru. Uz papīra var uzlikt visu krāsaino plaukstu. Divus gadus vecs bērns – vislabāk uz liela papīra – krāso ar zīmuļiem un ūdenskrāsām, izmantojot otu vai švammi. (Irbe, Lindenberga, 2014, 107)

I.Šternfelde pirkstiņu rotaļas un spēles raksturo kā specifiski mērķtiecīgi virzīti roku vingrinājumi runas kustību analizatora darbības sekmēšanai. Šīs rotaļas palīdz attīstīt atmiņu un koncentrēt uzmanību, tāpēc pirkstiņu rotaļai un uzmanības koncentrēšanai izšķir šādas saistītas fāzes:

- sagatavošanās uzmanībai – fāze, kas liek bērnam būt modram, sagatavoties aktivitātei ar motivāciju, piemēram, izveidot no pirkstiem mājiņu;
- uzmanības koncentrēšana, kurai ir nepieciešama modrība un enerģija, lai rūpīgi izpētītu problēmu un attīstītu interesi par to;
- uzmanības noturēšanas fāze, kurā bērniem jākoncentrējas ilgstošā laika periodā.

Šo uzmanības noturēšanu bērnam pirkstiņu rotaļas attīsta neapzināti, jo ir interese izpildīt rotaļu līdz galam. (Šternfelde, 10)

A.Dēliņa secina, ka pirkstu muskulatūras stiprināšana palīdz noturēt priekšmetus stabilāk, kā arī prasmīgāk veikt pašaprūpi. Turklāt pirkstiņrotaļas parasti darbojas tandēmā ar ritmisku dzejoļi, īsstāstiņu, skaitāmpantu, tautasdziesmu vai logopēdisku runas vingrinājumu, attīstot valodas uztveri, veicinot pareizu un raitu skaņu izrunu, stimulējot tēlaino domāšanu.

Kā raksta A.Dēliņa, pirkstiņrotaļas ir mehāniska pirkstu vingrināšana apvienojumā ar ritmiska teksta runāšanu (vai dziedāšanu). (Dēliņa, 2023, 3)

2.2 Artikulācijas aparāta ietekme uz runas attīstību

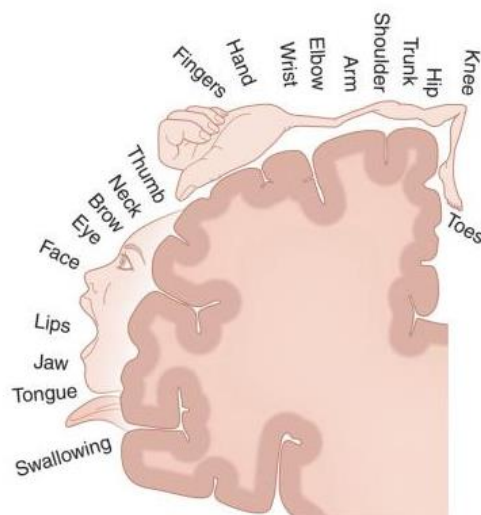
Kanādiešu zinātnieks doktors Vaillers Penfīlds divdesmitā gadsimta otrajā pusē izdarīja pārsteidzošu atklājumu par cilvēka smadzenēm. Viņam izdevās „kartografēt” visu korteksa virsmu, precizējot, kura vieta smadzenēs ir saistīta ar kuru ķermeņa daļu. Zinātnieks uzkonstruēja „sensorā cilvēka modeli” jeb laimīgo *homunculu*. Jau pirmajā acu uzmetienā redzams, ka, raugoties no smadzeņu viedokļa, visnozīmīgākā cilvēka ķermeņa daļa ir rokas, tālāk seko kājas un mute. Pēc tam seko pārējās sajūtas, kas saistītas ar atlikušajām cilvēka ķermeņa daļām, torsu un dzimumorgāniem. Pēc Penfīlda ķermenisko prioritāšu sadalījuma Bjūzens grāmatā „Gudrais bērns” formulē, ka:

- *Rokas ir smadzeņu galvenais instruments, turklāt neticami sarežģīts un apbrīnojami jutīgs. Tās cilvēku aizsargā un nodrošina ar dzīvei nepieciešamo.*

- *Kājas ir cilvēka „otrās rokas”. Tās piegādā ķermenim sensoro informāciju par planētas virsmas veidiem, kā arī palīdz saglabāt līdzsvaru un veidot stāju.*

- *Mute ir daudzlīmeņu aizsargsistēma pret miljardiem potenciālu bioķīmisku un ķīmisku agresoru. Turklāt tā ir arī apbrīnojami precīza un jaudīga mašīna ēdiena sagriešanai un samalšanai. Tā ir pasaulē (varbūt pat – Visumā) vislabākā ķīmiskā laboratorija. Tā ir galvenā ieeja, kas ļauj iekļūt jūsu mazuļa iekšējās fiziskās pasaules Visumā.*

Bjūzens apgalvo, ka laimīgais homunculus var darboties kā lielisks un vienmēr pa rokai esošs palīgs mīlošiem un rūpīgiem vecākiem, kuri grib zināt, kam pievērst uzmanību, lai nodrošinātu pilnvērtīgu bērna garīgo un fizisko attīstību. (Bjūzens, 2008, 237 - 239)

¹1.attēls Vaieldera Penfīlda motorgarozas karte

Ir dažādi faktori, kas ietekmē runas attīstību. Kā vienu no tiem A. Irbe un S. Lindenbergas min uz zīdāni vērsto runu, kas attīsta runas dzirdi. Apgūt pirmsrunas attīstības pakāpienus iespējams, ja kustības ir apgūtas un ir kustību koordinācija visos runas aparāta līmeņos: zemākā – elpošana, vidējā – balss saitēs un augšējā – apakšžoklis, mute, mēle. Runas dzirde, runas uztvere, runas atmiņa attīstīsies, ja bērnu turpināsim iesaistīt socializēšanas rotaļās. Autore aicina sekot līdzī kā bērns apgūst pirmsrunas attīstības pakāpienus. Uz runas dzirdi iespaidu atstāj gan runas fons ģimenē, sarunas starp pieaugušajiem un bērniem, balsī ieliktais prieks, pārsteigums, dusmas vai nemiers. Bērni pārņem pieaugušo balss intonācijas, tāpat kā žestus un kustības. (Irbe, Lindenbergas, 2014, 68)

A.Bāra uzsver, ka 3-6 mēnešus vecam mazulim ir labi attīstīta mīmika. Autore aicina mainīt sejas izteiksmi un šķobīties, jo, veicot šīs darbības, pilnveidojas bērna artikulācijas aparāts. **Ja, mainot sejas izteiksmes, jūs arī runāsit, dziedāsit, atdarināsit kādas skaņas, tas vēl vairāk iepriecinās mazuli.** Izmantojot balsi un sejas izteiksmes, vecāki stimulēs mazuļa dzirdi un redzi. (Bāra, 2016, 17)

Arī V.Golubina uzskata,ka, lai runa attīstītos un pilnveidotos, īpaša nozīme ir:

- runas orgānu attīstīšanai,
- pareizas elpošanas attīstīšanai,
- runas dzirdes attīstīšanai,
- fonemātiskās dzirdes attīstīšanai,
- vārdu krājuma paplašināšanai,

1

- skaņu un vārdu(priekšmetu un lietu nosaukumu) tīrrunas veidošanai,
- runas veidošanai ar vienkāršiem, sakarīgiem teikumiem.

Tāpat V.Golubina uzsver, ka bērnam jāizskaidro vienkāršāko jēdzienu būtība, lai veidotos izpratne par tiem. Jāveido izpratne par orientāciju telpā. (Golubina, 2007, 116-117)

Kustība mūs pavada visas dzīves garumā. Tai ir liela nozīme cilvēka dzīvē jau no mirkļa, kad mazulis atrodas māmiņas vēderā. Arī kustības nozīmīgumam lielu nozīmi piešķir Marija Montesori. Grāmatā „Absorbējošais prāts” viņa apraksta, ka, vērojot bērnu, kļūst redzams, ka bērna prāta attīstība notiek, viņam kustoties. Piemēram, runas attīstībā mēs redzam, ka spēja saprast pieaug līdztekus pastiprinātai to muskuļu lietošanai, kas iesaistīti skaņu un vārdu veidošanā. Novērojumi visā pasaulē apstiprina, ka bērns izmanto kustības, lai paplašinātu saprašanu. Kustības veicina prāta attīstību, un prāts atrod jaunu izpausmi turpmākajās kustībās un aktivitātēs. Tātad mums ir darīšana ar ciklu, jo prāts un kustības ir vienas vienības daļas, kurā iesaistītas arī maņas, un bērns, kuram ir mazāk iespēju nodarbināt savas maņas, paliek zemākā mentālā līmenī. (Montesori, 2019, 114)

2.3 Smalkās motorikas kustību nozīme uz runas attīstību

Motoriskā atmiņa – spēja labi atcerēties to, kas apgūts ar apzinātu vai neapzinātu kustību palīdzību; piem., runāšanā – balss saišu kustības, pareizrakstībā – roku kustības u.tml. (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 105)

Sebre un Miltuze izpētījušas, ka pirmie divi dzīves gadi ir svarīgs posms arī sīkās motorikas attīstībā. 3-4 mēnešu vecumā zīdāinis sniedzas pēc vēlamā priekšmeta, taču sākotnēji to satver ar visu plaukstu, tikai 7-8 mēnešu vecumā mazulis priekšmeta paņemšanai sāk izmantot īkšķi un rādītājpirkstu. Ap gada vecumu bērns sāk mācīties ēdienreizēs lietot karoti. Tas, kā norāda grāmatu autores, ir gana sarežģīts process, kurā nepieciešams savstarpēji koordinēt kustības – iesmelt ēdienu karotē un nogādāt to līdz mutei. Sākotnēji bērna kustības ir neveiklas, roka paliek saliekta tādā leņķī, kā ņemot ēdienu no šķīvja, un diezgan daudz ēdiena izlīst uz galda. Tomēr, tuvojoties 2 gadu vecumam, bērns iemācās iesmelt ēdienu karotē un nogādāt līdz mutei, kustinot plaukstu locītavu; šāds ēšanas stils jau ir raksturīgs pieaugušajam. (Sebre, Miltuze, 2022, 145)

Montesori uzskata, ka pirmā kustību attīstības pazīme ir bērna centieni kaut ko satvert vai paņemt. Līdz brīdim, kad parādās tveršana, bērniņa uzmanība nav bijusi pievērsta rokai,

kas ļāva viņam to paveikt. Tveršana, sākotnēji neapzināta, tagad kļuvusi apzināta, un, vērojot bērnu, mēs redzam, ka vispirms viņa uzmanību piesaista roka, nevis kāja. Kad tas noticis, tveršanas kustības uzņem tempu un, sākotnēji instinktīva, tagad tā kļūst mērķtiecīga. Desmit mēnešu vecumā bērna novērojumi par apkārtējo pasauli ir atmodinājuši viņā interesi, un viņš vēlas to apgūt. Mērķtiecīga tveršana, ko rosina bērna vēlmes, vairs nav tikai tveršana. Tā paver ceļu īstiem roku vingrinājumiem, kas visvairāk izpaužas priekšmetu pārvietošanā no vienas vietas uz citu. Vēlmes un skaidrs apkārtnes redzējums liek bērnam darboties. Vēl nav beidzies pirmais dzīves gads, kad rokas jau ir aizņemtas ar daudziem un dažādiem „darba” veidiem: trauku skapja un kārbu vāciņu atvēršana un aizvēršana, rakstāmgalda atvilktnu slidināšana, pudeļu korķu un aizbāžņu izvilkšana un ievietošana, dažādu priekšmetu izņemšana no groziņa un likšana atpakaļ. Šādi pūlēdamies, kā uzskata Montesori, bērns spēj arvien labāk un labāk kontrolēt savas rokas. (Montesori, 2019, 122)

Sīkā pirkstu muskulatūra ir cieši saistīta ar sportu – fiziskajām aktivitātēm. I.Bula – Biteniece, R. Jansone un K.Piech uzsver, ka tieši pirmsskolas vecumā kustību aktivitāte ietekmē bērna domāšanu. Savukārt runas attīstība saistīta ar sīkās motorikas – pirkstu – kustību aktivitātēm. Jo vairāk tā attīstīta, jo labāk tiek apasiņotas galvas smadzenes. No bērnu pirkstu veiklības ir atkarīga viņa domāšana. Trīsgadīgam bērnam roku koordinācija vēl nav pilnīgi izveidojusies, bet viņam ir augsti attīstīta uzņēmība mācīties (zinātkāre) un spēja iegūt nepieciešamās prasmes. (Biteniece - Bula, Jansone, Piech, 2013, 13)

Vācu medicīnas doktors Nonnenmahers izpētījis, ka motoriskajām prasmēm ir īpaši svarīga loma bērna attīstībā. Lielā motorika, piemēram, rāpošana, sagatavo attīstības secību sīkās motorikas attīstībai, kas izpaužas pirmsskolas vecumā. Kā piemērs tiek minēts – pareizs zīmuļa satvēriens. Kā apgalvo dr. Nonnenmahers, ja bērns nav pietiekami labi apguvis lielo motoriku, sīko motoriku apgūšana nav iespējama vai ir ļoti problemātiska. Lielo motoriku var attīstīt, nodarbojoties ar fiziskām aktivitātēm.

²Dienvidaustrālijas privātais ergoterapijas un logopēdijas centrs sīko motoriku raksturo, ka tā ietver mazākās muskulatūras izmantošanu. Tās ir tādas aktivitātes kā zīmuļu, šķēru izmantošana, lego konstruēšana, pogu aizpogāšana un atpogāšana, un kā arī kastes atvēršana un aizvēršana. Smalkās motorikas efektivitāte būtiski ietekmē uzdevuma iznākuma kvalitāti. Lai smalkā motorika būtu efektīvāka, tai ir nepieciešamas vairākas neatkarīgas prasmes.

² <https://childdevelopment.com.au/areas-of-concern/fine-motor-skills/>

Izglītojoties:

- Darbības ar zīmuli (zīmēšana, krāsošana, rakstīšana, „skribelēšana”)
- Prasmes ar šķērēm (griešana)

Spēlējoties:

- Lego, puzzle, vilcieniņa sliežu konstruēšana;
- Leļļu apģērbšana

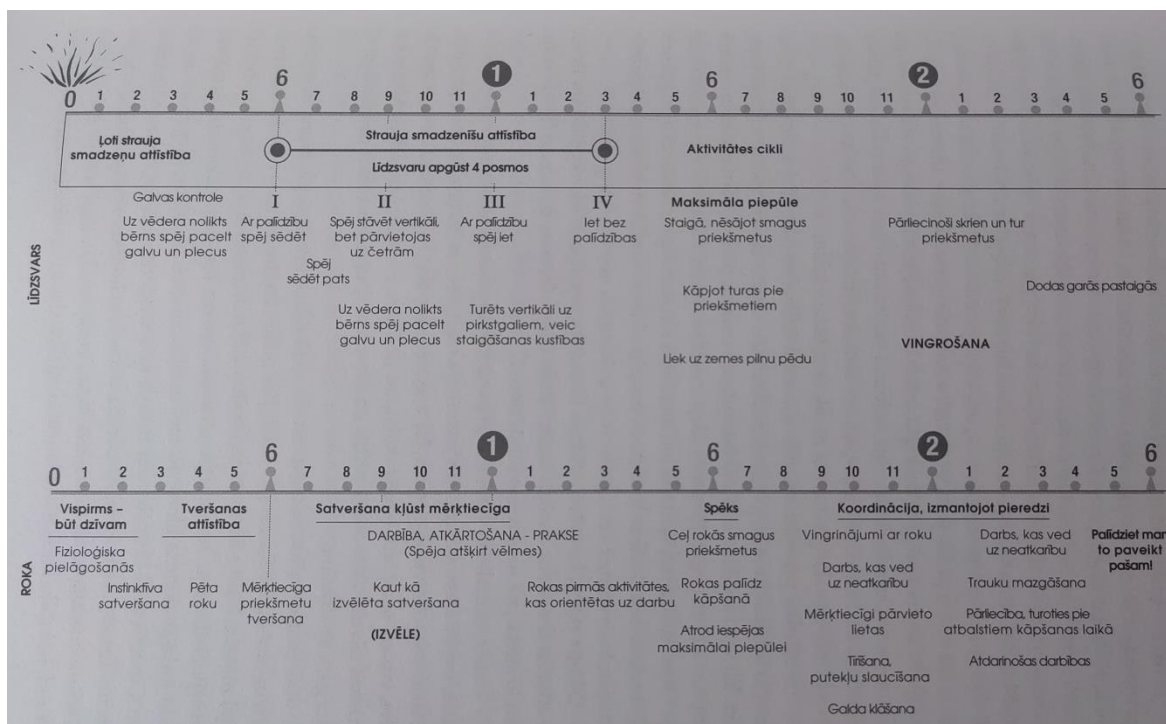
Pašapkalpojoties:

- Apģērbšanās (kurpju šņoru siešana, sandales aizklipsēšana, rāvējslēdzēju aiztaisīšana, pogu pogāšana)
- Ēšana (galda piederumu izmantošana, pusdienu kastītes atvēršana)
- Higiēna – zobu tīrīšana, matu ķemmēšana, tualetes apmeklējums.

ASV rūpnieciskā dizaina un biznesa profesore K. Kastella lielo motoriku apraksta ļoti līdzīgi. Profesore strādājusi ar dažāda vecuma bērniem. Arī viņa izpētījusi, ka lielās motorikas prasmes ietver lielākos muskuļus rokās, kājās un visā ķermenī. Zīdāinis piedzimstot, nespēj kontrolēt savas kustības, taču attīstoties, viņš pēta pasauli caur ķermeni, rotaļām un dažādām kustībām. Šīs visas darbības veido atmiņas un attīsta pakāpeniski tādas motoriskās prasmes kā staigāšana, skriešana, mešana, celšana, balansēšana un spersana. Kā piemēru, grāmatas autore min olimpisko vingrotāju, kurš ir lielās motorikas kontroles meistars.

Arī ASV profesore apgalvo, ka vispirms bērnam jāapgūst un jāattīsta lielā motorika, lai attīstītos sīkā motorika.

Montesori salīdzina sīko un lielo muskulatūras attīstību. Viņa secina, ka kustību attīstība ir divejāda; daļēji tā ir saistīta ar bioloģijas likumiem, daļēji – ar iekšējo dzīvi, taču abējādi atkarīga no muskuļu izmantošanas. Pētot bērnu, mums jāseko divām attīstības līnijām – kā attīstas rokas un kā bērnam izdodas staigāt un noturēt līdzsvaru. 1.attēlā redzams, ka tikai pusotra gada vecumā starp šīm līnijām parādās kāda saikne. Tas ir laiks, kad bērns vēlas pārnēsāt smagus priekšmetus, un kājas viņu atbalsta. Cilvēka kājas, šis dabiskais transportlīdzeklis, nes viņu uz vietām, kur iespējams strādāt, bet darbu viņš veic ar rokām. (Montesori, 2019, 121)

2.attēls. Kustību attīstība.

I.Šternfelde uzsver, lai nodrošinātu bērna attīstību kopumā un veicinātu rakstītprasmes apgušanu, būtiski īpašu vērību veltīt bērna roku sīkās muskulatūras attīstīšanai, piemēram, spēlējot pirkstiņu rotaļas, dziedot dziesmas ar roku un pirkstu kustībām, darbojoties ar daudzveidīgiem materiāliem (smiltīm, ūdeni, dziju utt.), zīmējot ar pirkstiņkrāsām, krītiņiem, šķirojot, grupējot, verot, berot dažādus sīkus priekšmetus, veidojot, pārvelkot, apvelkot utt. Ir daudz un dažādu ikdienišķu un sadzīvisku lietiņu, kuras izmantojot un darbojoties kopā ar bērniem ne tikai nodarbībās, bet arī ikdienā ģimenē, mēs veicināsim pilnvērtīgāku un harmoniskāku bērna attīstību. (Šternfelde, 7)

2.4 Rotaļas un darbības smalkās muskulatūras attīstībai

Attīstības psiholoģijas grāmatā tiek uzsvērts, ka spēlēšanās ir nepieciešama ne tikai bērna kognitīvajai attīstībai, bet arī motorikas – gan sīkās, gan lielās – pilnveidei; spēlējoties bērns vingrina muskulatūru un mācās kontrolēt ķermeņa kustības. Vienlaikus spēlēšanās attīsta arī koncentrēšanos un uzmanības noturību, palīdz izreaģēt un izprast savas emocijas: ar mašīnām, lellēm vai citām rotaļlietām bērns var izspēlēt situācijas, kas radījušas dusmas, bailes, prieku u.tml. Spēlēšanās ar citiem māca bērnam sadarboties, lai sasniegtu kādu mērķi, kā arī sniedz iespēju izmēģināt dažādas sociālās lomas, piemēram, spēlējot „mājās”, „veikalos” vai „skolās”. (Sebre, Miltuze, 2022, 165)

Darba autore apkopojusi dažādas darbības un rotaļas smalkās muskulatūras attīstībai. Tiek minēti arī paskaidrojumi, kā darbība vai rotaļa sekmēs bērna runas un motorikas attīstību. (sk.1. tabulu)

1.tabula. Iespējamās darbības un rotaļas smalkās muskulatūras attīstīšanai

Darbība/rotaļa	Paskaidrojums
<i>Plaukstas un pirkstu masāža.</i> Var izmantot dažādus dabas materiālus, bumbiņas, sīkas rotaļlietas.	Vingrinot bērna pirkstus, tiek veicināta tā galvas smadzeņu daļas darbība, kas atbild par runas, domāšanas, atmiņas un citu psihisko procesu attīstību. Bērnam vienlaikus ar roku kustībām aktivizējas sensorā un prāta attīstība, spēja sevi izteikt runā. Sensorika ir bērna spēja uztvert un veidot sapratni par apkārtējās pasaules daudzveidību. Tieši tādēļ ir ļoti svarīgi veikt bērnam plaukstas un roku pirkstu masāžu. Šos vingrinājumus var veikt no mazuļa pirmajām dzīves dienām līdz skolas vecumam. (Bāra, 2016, 27)
<i>Mozaīkas, puzzles un konstruktori.</i>	Veicina intensīvu roku pirkstu kustību attīstību. (Šternfelde, 13)
<i>Spēles ar sīkiem priekšmetiem</i> (krellītes, pogas, akmentiņi, graudi u.c.).	Palīdzēs koordinēt abu roku darbību, uzlabot „acu – rokas” koordināciju. Šajās rotaļās bērns attīsta ne tikai sīko motoriku, bet arī nostiprina zināšanas par krāsu, formu, lielumu. (Šternfelde, 13)
<i>Spēles ar diegiem</i> (vēršana, tīšana).	Pilnveidos kustību koordināciju un plaukstas elastību. Tas ir nepieciešams, lai roku sagatavotu rakstīšanai. (Šternfelde, 13)
<i>Spēles smiltīs.</i>	Akcentēs bērna iztēles spējas. Smiltis var izmantot kā pamatu rakstīšanai, zīmešanai. (Šternfelde, 14)
<i>Darbs ar papīru</i> (plēšana, burzīšana, aplicēšana).	Attīstīs bērna atmiņu, kā arī precīzas roku un pirkstu kustības. (Šternfelde, 14)

<i>Darbs ar šķērēm.</i>	Vingrināties pareizi turēt šķēres. Pārgriezt šauru papīra sloksni. (Skola2030)
<i>Darbs ar plastilīnu.</i>	Atdala mazu gabalu no liela, vingrinot pirkstu kustības.
<i>Zīmēšana, krāsošana.</i>	Krāsošana – viens no vieglākajiem darbības veidiem, tomēr tas palīdz attīstīt saskaņotu vizuālo un mehānisko analizatoru darbību un nostiprināt sīko muskulatūru. (Šternfelde, 15)
<i>Pirkstu soļi.</i>	Vingrinājumi, kuri domāti rokas un pirkstu kustības koordinācijas attīstībai. (Šternfelde, 15)
<i>Pirkstiņu spēles.</i>	Pirkstiņu spēles bērnam attīsta roku veiklību, aktivizē smadzeņu darbību, veicina runas attīstību un sagatavo roku rakstīšanai. (Bāra, 2016, 24)

³Klīvlendas aprūpes klīnika 2-3 gadu vecu bērnu smalkās motorikas spējas kā piemērus min:

- Atsevišķu lappušu pāršķiršana grāmatai;
- Nelieli iegriezumi, izmantojot šķēres;
- Dažādu priekšmetu rullēšana, saspiešana un salikšana kopā.

Intervijā par sīkās motorikas attīstību bērniem, centra “Poga” ergoterapeite K. Širova, Bērnu klīniskās universitātes slimnīcas un centra “Poga” audiologopēde K.Zaščirinska un bērnodarza “Ābecītis” skolotāja I. Fernāte iesaka šādas darbības sīkās muskulatūras attīstīšanai:

- **Sīkas lietas** – pupiņas, dabas materiāli, pārlikt ar karotīti.
- Paņemt sīkas lietas ar pinceti.
- Uzlikt, ielikt, pārlikt sīkas lietas.
- Darbs ar plastilīnu.
- Darbošanās ar smiltīm.
- **Pirkstiņrotaļas (kas ietver runu un kādas pirkstu kustības).**

³ <https://my.clevelandclinic.org/health/articles/25235-fine-motor-skills>

- Darbošanās ar kņāģiem – sprauž pie lapām, auduma, pie drēbēm.
- Pogā pogas.
- Darbošanās ar gumijām – tās saliek uz bumbas, gumijas liek virsū, ņem nost.
- Virtuves aktivitātes – mīklas mīcīšana, cepumu izspiešana ar formiņu, pīrādziņu taisīšana.
 - Neizmest sīkos krītiņus un mazos zīmulišu galus – tos var satvert tikai ar trim pirkstiem. Spēja satvert smalkas lietas ir pincetes tvēriens (rādītājpirksts un īkšķis savstarpējā kontaktā).
 - Spēles ar monētām, pupiņām, citām sīkām lietām.
 - Pārspiež burbuļplēvi.
 - Paslēpt sīkas lietas rotaļmīklā.

Darba autore ir novērojusi, ka jaunākajam vecuma posmam ļoti patīk ikdienā izmantot pirkstiņrotaļas visas dienas garumā un dažādās dzīves situācijās. Ir ļoti interesanti vērot, cik liela patiesībā ir divgadnieka atmiņa. Ja pirkstiņrotaļa ir izmantota vairāk nekā vienu reizi nedēļā/mēnesī pie attiecīgā apgūstamā temata, mazais bērns to noteikti atcerēsies arī pēc pāris mēnešiem.

Darba autore secina, ka mazās motorikas attīstībai ir nepieciešami vairāki soļi. Tostarp – lielā motorika. Izskatot vairākus materiālus, darba autore secina, ka sīkā motorika ir visapkārt, tikai jāpalīdz bērnam to attīstīt ne tikai pirmsskolā, bet arī ģimenē. Pirmsskolas iestāde var sadarboties ar vecākiem, sniedzot padomus sīkās muskulatūras attīstībai. Pirkstiņrotaļas ir tikai viena no daudzajām darbībām, kas palīdz attīstīt ne tikai sīkās muskulatūras attīstību un vispārējo attīstību, bet arī runas attīstību. Bērnam šis pirmsrunas posms ir ļoti svarīgs, lai uzkrātu vārdu un darbību krājumu, kas palīdzēs veidot veiksmīgāku runas attīstību jaunākajā vecuma posmā un arī turpmāk.

3. EMPĪRISKAIS PĒTĪJUMS RUNAS ATTĪSTĪBAS SEKMĒŠANAI, IZMANTOJOT PIRKSTIŅROTAĻAS

3.1 Pētījuma metodoloģija

Pētījuma hipotēze: 2-3 gadīgiem bērniem izdosies attīstīt runas prasmes, ja :

- Regulāri tiks pielietotas pirkstu rotaļas;
- Pirkstu rotaļas tiks atlasītas atbilstoši bērnu spējām, izpratnei un interesēm;
- Rotaļās tiks izmantotas pirkstu lelles, veicot dialogus vai stāstot pasakas.

Empīriskais pētījums – Pētījums, kura metodoloģiskais pamats ir empīrisms, kas par zināšanas avotu atzīst tikai juteklisko pieredzi, piem., vērošanu. Šajā procesā pētnieks ir tieši saistīts ar pētījamo objektu. (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 49.lpp)

Novērošana – Mērķtiecīgs izziņas process, kurā, ilgstoši vai atkārtoti vērojot (ko) uzzina, secina, (kam) izseko, (ko) uzmana. Novērošanu kā empīrisku pētniecības metodi lieto, lai iegūtu informāciju, pārbaudītu hipotēzi, teoriju, teorētisko pētījumu patiesumu u.tml. Pēc novērošanas tieši uztvertā informācija tiek apkopota, skaidrota, vispārināta. (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca,111.lpp)

Dati – Atbilstoši zinātniski pamatotai metodikai iegūti fakti (skaitļi, burti, izteikumi, simboli) par noteiktu lietu vai procesu. (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca,34.lpp)

Analīze – Pētīšanas metode, kuras pamatā ir domāšanas darbība, kas loģiskas abstrakcijas ceļā sadala ideālo vai materiālo objektu sastāvdaļās, pēta katru no tām atsevišķi, nosaka sastāvu, konstatē līdzīgo vai atšķirīgo , izzina cēloņus utt. Analīze notiek ciešā saistībā ar sintēzi, jo izziņas procesā jēdzienu sadalīšana un apvienošana norisinās savstarpējā mijiedarbībā. (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca,13.lpp)

Lai veiktu pētījumu, darba autore izvēlējās šādas pētījuma metodes:

- datu vākšana un apstrāde;
- pedagoģiskā novērošana;
- pedagoģiskā izmēģinājuma darbība;
- iegūto rezultātu analīze.

Empīriskais pētījums tiks veikts laika posmā no 2024.gada septembra līdz novembrim. Pētījumā piedalīsies 15 bērni, kuri ir vecumā no 2-3 gadi, 6 zēni un 9 meitenes.

Pētījuma objekts: pirkstiņrotaļas pedagoģiskajā procesā jaunākā vecuma posmā pirmsskolā.

Pētījuma priekšmets: 2-3 gadīgu bērnu runas attīstības sekmēšana.

Pētījuma mērķis: pētīt un praktiski pārbaudīt 2-3 gadīgu bērnu runas prasmju apguvi ar rotaļu palīdzību.

Pētījuma uzdevumi:

1. Pētīt un analizēt pedagoģisko un zinātnisko literatūru par pirkstiņrotaļu nozīmi un to ietekmi uz bērnu jaunākā vecuma posmā.
2. Sniegt bērnu vecumposma raksturojumu darba tēmas kontekstā - runa
3. Novērot bērnus rotaļdarbībā un saskarsmē, fiksējot runas aktivitāti un kvalitāti pirms un pēc pētījuma.
4. Apkopot ieteikumus rotaļu iekļaušanai dienas ritā 2 – 3 gadīgiem bērniem runas attīstības sekmēšanai.

3.2. Pētījuma grupas apraksts

Pētījuma bāze: 15 bērni 2 līdz 3 gadu veci pirmsskolā X

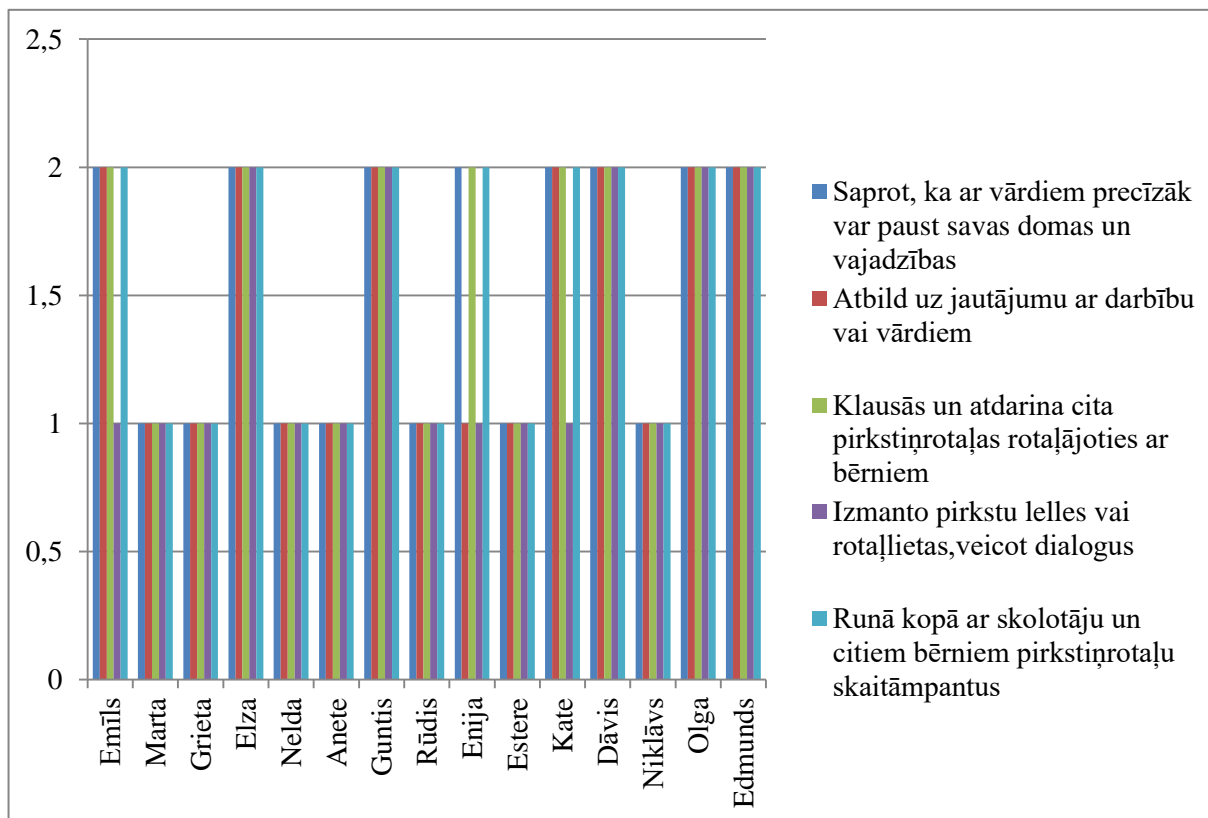
Pētījuma ilgums: 2024.gada septembris, oktobris, novembris - 3 mēneši

X pirmsskolu kopā apmeklē 15 bērni, 6 zēni un 9 meitenes. Uzsākot pētījumu, bērnu vecums bija no 2 līdz 2,5 gadiem.

Šādu vecumposmu un grupu izvēlējās, jo ikdienā strādāju ar šiem bērniem un man bija izzinoši un interesanti uzzināt kā mainīsies pētījuma rezultāts 3 mēnešu garumā. Šo pašu pētījumu vēlētos veikt gada nogrieznī, lai secinātu kā paplašināsies vārdu krājums, mainoties vecumposmam. Par to, kā darba autorei veicas pētījumā, ir ieinteresēti arī vecāki, jo pēc nepieciešamības veicam individuālās sarunas par bērna adaptācijas periodu un runas attīstību. Jāņem vērā, ka bērni ir tikko uzsākuši pirmsskolas gaitas, un dažiem no tiem adaptācijas periods noris ilgāk.

Darba autore pirms pētījuma sākuma izvērtēja katru bērnu individuāli, balstoties uz izstrādātajiem kritērijiem. Lai redzētu bērnu snieguma līmeņus pētījuma sākumā, tie tika atspoguļoti tabulā. (sk.2.attēlu)

- 1 - Sācis apgūt
- 2 - Turpina apgūt
- 3 – Apguvis
- 4 – Apguvis padziļināti

3.attēls. Kritēriju snieguma līmeņi, pētījuma sākumā.

Bērnu runātprasmes izvērtējums pēc izvirzītajiem kritērijiem, uzsākot pētījuma gaitu.

Vērtējums tika veikts, balstoties uz izstrādātajiem kritēriju aprakstiem runas attīstības kontekstā. Katram kritērijam tika izveidots apraksts pamatojoties uz Skola2030 programmas, lai veiksmīgāk veiktu vērtēšanu pirms un pēc pētījuma. Kritēriji tika izvēlēti pēc STAP principa:

- S** – sācis apgūt;
- T** – turpina apgūt;
- A** – apguvis;
- AP** – apguvis padziļināti.(sk.2.tabulu)

2.tabula. Vērtēšanas kritēriju detalizēts apraksts

Kritērijs	Sācis apgūt	Turpina apgūt	Apguvis	Apguvis padziļināti
Saprot, ka ar vārdiem precīzāk var paust savas domas un vajadzības	Saskarsmē lieto neverbālos komunikācijas līdzekļus - norādošos žestus, mīmiku u.tml.	Nosauc atsevišķus priekšmetus un dzīvas būtnes un paša vai citu veiktas darbības.	Atbild uz jautājumu par savu vajadzību ar dažiem (1-3) vārdiem. Lieto personu vietniekvārdus (man, es). Sāk uzdot jautājumus "kā?", "kāpēc?".	Iesaistās sarunā. Var īsi pastāstīt par dzirdēto vai redzēto.
Atbild uz jautājumu ar darbību vai vārdiem	Atbild ar darbībām bez vārdiem. Ar ķermeņa valodu vai darbību reaģē, parādot atbildi.	Lūdz palīdzību, izmantojot vienkāršas verbālas izpausmes. Vingrinās atbildēt ar darbībām un vārdiem uz jautājumu.	Atbild ar vārdiem uz jautājumu un dažām darbībām. Izmanto dažādus žestus.	Prot atbildēt pilnā teikumā uz jautājumu. Uzdod vienkāršus jautājumus grupas biedriem vai audzinātājam.
Klausās un atdarina citas pirkstiņrotaļas, rotaļājoties ar bērniem	Vēro citus bērnus pirkstiņrotaļu darbībā.	Ieklausās citu pirkstiņrotaļā/s un vingrinās to atdarināt.	Prot atdarināt citu spēlēto pirkstiņrotaļu. Piedāvā savu pirkstiņrotaļu.	Ar prieku atdarina citas pirkstiņrotaļas, iesaistot rotaļā arī pārējos bērnus.
Izmanto pirkstu lelles vai rotaļlietas, veicot	Iepazīst pirkstu lelles un rotaļlietas	Rotaļājas ar pirkstu lellēm un rotaļlietām.	Izrāda vēlmi veikt kādu darbību kopā ar citiem. Kopā ar	Ar prieku rotaļājas kopā ar citiem.

dialogus		Dažos vārdos var pastāstīt par pirkstu lelli vai rotaļlietu.	pieaugušo , izmantojot pirkstu lelles un rotaļlietas vingrinās veidot dialogu.	Patstāvīgi veido dialogus un cenšas iesaistīt arī citus darbībā.
Runā kopā ar skolotāju un citiem bērniem pirkstiņrotaļu skaitāmpantus	Rotaļājas kopā ar pieaugušo. Novēro citu darbības.	Novēro un atdarina citu darbības, atkārtoti skaitāmpantus.	Ar pieaugušā palīdzību runā skaitāmpantus. Cenšas tos atkārtot patstāvīgi.	Bez aicinājuma runā un atdarina pirkstiņrotaļu

Iepazīstot katra bērna vecuma īpatnības, intereses un labsajūtu grupā, darba autore izstrādāja vispārīgu raksturojumu runas un komunikācijas attīstības kontekstā katram grupas bērnam individuāli.

**Bērnu vārdi ir mainīti saistībā ar datu aizsardzības regulu.*

Bērnu vispārīgs raksturojums runas/ komunikācijas attīstības kontekstā

Emīls - Emīls uzsākot dārziņa gaitas jau ļoti daudz runāja. Ikdienā un slimības reizēs Emīls dodas pie auklītes, kas palīdz viņam bagātināt vārdu krājumu. Drošības sajūtai izmanto vēl knupīti un runā caur to. Sniedzot atbildes uz jautājumiem, Emīls pārsvarā atbild ar – jā vai nē, bet, uzdodot papildus jautājumus, spēj atbildēt arī paplašinātāk. Emīlam patīk komunicēt ar grupas bērniem, sniegt norādes, jo viņa vārdu krājums ir atbilstošs vecumposmam. Emīls prot nosaukt savu vārdu.

Marta – Marta ir ļoti sensitīvi jūtīga meitene. Nevēlas kontaktēties ar svešām personām. Nepatīk , ja grupas biedri pieskaras, aicinot rotaļāties. Ar audzinātājam komunicē minimāli, mājas apstākļos runā vairāk. Vēl nejūtas droši grupas vidē.

Grieta - Grietai patīk daudz runāt, viņas runa ir nedaudz neskaidra, atbilstoši vecumposmam. Grieta nelabprāt komunicē ar grupas zēniem, tikai ar grupas meitenēm komunikācija ir droša un atvērta. Grietai patīk atdarināt audzinātājas, tādēļ viņa bieži iejūtas skolotāju lomā un sniedz norādes grupas meitenēm. Grietai nepatīk komunicēt, un viņa nejūtas droši, ja grupas telpā ienāk cita persona. Viņa atbildēs īsi uz jautājumiem tikai sev zināmiem cilvēkiem un grupas audzinātājam.

Elza - Elza ir vecākā no grupas bērniem, tādēļ arī vārdu krājums viņai ir liels. Elza bieži slimo, tādēļ bērnudārza apmeklējums viņai ir retāks nekā pārējiem, bet valodas jomā viņa ir vienā līmenī ar pārējiem. Elza prot uzdot jautājumus un atbildēt uz tiem pilnos teikumos. Viņa prot atstāstīt dzirdēto un lasīto. Nosauc ne tikai savu ģimenes locekļu vārdus, bet arī mājdzīvnieku. Elza ir ļoti uz komunikāciju vērsta meitene, pārējie grupas biedri no viņas apgūst jaunus vārdus.

Nelda - Nelda nāk no divvalodīgas ģimenes – latviešu-krievu. Uzsākot bērnudārza gaitas, Neldai sagādāja grūtības saprast audzinātāju teikto. Meitene runāja brīvi krievu valodā, latviešu valodā pārzināja dažus vārdus. 3 mēnešu laikā Neldas vārdu krājums latviešu valodā ir palielinājies un viņa spēj atbildēt uz vienkāršiem jautājumiem vai izpildīt prasīto darbību. Neldai labi padodas atkārtot vārdus latviešu valodā, un viņa ar interesi atdarina pirkstiņrotaļas.

Anete - Anete ir ļoti emocionāla un kautrīga meitene. Uz jautājumiem atbild ar emocijām vai ķermeņa valodu. Ļoti lēni adaptējas grupas vidē, tādēļ bieži slimo un neapmeklē bērnudārzu. Nevēlas komunicēt ar grupas biedriem. Pagaidām rotaļājas tikai ar savu rotaļlietu - kaķi, ko pasaka arī mutiski.

Guntis - Guntis ir ļoti atraktīvs un zinātkārs zēns. Uzsākot dārziņa gaitas bija minimāls vārda krājums, izteiktās frāzes vai vārdi bija ļoti neskaidri. Dažu nedēļu laikā Gunta vārda krājums paplašinājās. Viņam patīk stāstīt redzēto un piedzīvoto laukos. Guntis spēj vārdos nosaukt krāsas un daudzas figūras. Vairāk patīk komunicēt ar grupas meitenēm. Atceras grupas biedru vārdus un spēj nosaukt savu vārdu.

Rūdis – Rūdis, tāpat kā Emīls, slimošanas laikā dodas pie tās pašas auklītes. Tādēļ viņš labprāt visvairāk komunicē ar Emīlu. Rūdim ir neskaidra runa, tādēļ bieži jālūdz, lai viņš savu vēlmi parāda ar žestiem vai norāda uz lietu, ko vēlas. Rūdim ir nepieciešams ilgāks laiks, lai spētu veikt darbību, ko lūgusi audzinātāja. Bieži vien viņš nesaprot pateikto vārdu vai uzdoto jautājumu. Ja Rūdis iemācās jaunu vārdu, viņš cenšas to atkārtot vairākas reizes un sākumā, it kā uzdod jautājumu par jaunapgūto vārdu. Zēns šobrīd ir vairāk vērotājs un iegaumē jauno informāciju.

Enija - Enija nāk no daudz bērnu ģimenes un ir jaunākā. Viņa ar emociju un žestu palīdzību prot sevi aizstāvēt. Pieaugušā klātbūtnē viņa ir kautrīga un neiziet uz komunikāciju. Enija kautrējas runāt, bet vārdu krājums viņai ir atbilstošs vecumposmam. Visdrošāk Enija jūtas mūzikā, kur sadzirdami arī vairāk vārdus. Viņa ātri iegaumē darbības, kas jāveic pirkstiņrotaļās, kā arī cenšas pa vārdiem atkārtot dzirdēto skaitāmpantu.

Estere - Estere ir priekšlaicīgi dzimis bērniņš, tādēļ attīstības ziņā viņai viss notiek lēnāk. Vārdu krājuma Esterei nav, sadzirdamas tikai dažas skaņas. Esteres gadījumā ir problēmas arī ar ausīm, iespējams, pēc gaidāmās operācijas būs manāmi uzlabojumi. Estere grupas vidē jūtas droši un labprāt rotaļājas ar grupas biedriem, kaut nespēj sarunāties. Rotaļnodarbību laikā Estere ir kautrīga, bet ar interesi vēro un klausās tieši pirkstiņrotaļas vai stāstus. Esterei ļoti patīk vērot emocijas, ko atdarina audzinātājas stāsta laikā.

Kate - Katei dārziņā notika ilgāks adaptācijas periods, tādēļ viņas runas spējas nav objektīvi izvērtējamas. Kate jūtas vēl nedroši dārziņā, tādēļ uz jautājumiem vai lūgumiem atbild tikai ar žestiem vai emocijām.

Dāvis - Dāvis arī nāk no daudz bērnu ģimenes, tādēļ prot par sevi pastāvēt un aizstāvēt, ja tas nepieciešams. Dāvis mājās ar brāļiem daudz sarunājas un rotaļājas, tādēļ viņa runa ir labi attīstīta. Viņš uz jautājumiem prot atbildēt gan verbāli, gan neverbāli. Dažādās kustību rotaļās ir iniciators un norāda, ja kāds neievēro noteikumus. Dāvis daudz stāsta par brāļiem, to vārdiem un darbībām, ko tie veic mājās. Dāvis var vārdiski nosaukt krāsas un izskaitīt līdz 5.

Niklāvs - Niklāvs arī ir divvalodīgs bērns, latviešu – ukraiņu. Komunicē ar audzinātājiem un grupas biedriem „savā valodā”. Ja kāds no bērniem nesaprot viņa sacīto, izrāda agresivitāti pret citiem. Vārdu krājuma dēļ bieži vien sanāk konflikts ar apkārtējiem. Rotaļnodarbību laikā nav ieinteresēts, nespēj koncentrēties tālākajai darbībai. Ieklausās audzinātāju teiktajā vai lūgtajā, bet nesaprot darbību, kas jāveic. Veic konkrētās darbības, skatoties uz citiem bērniem.

Olga - Olga ir ļoti enerģiska meitene un visas lietas apgūst ātri un bez grūtībām. Sākotnēji vārdu krājums un valoda bija neskaidra, bet pateicoties viņas komunikācijas prasmēm ar citiem grupas biedriem, viņa ātri apguva daudz jaunu vārdu. Īpaši daudz Olga spēj runāt par dzīvniekiem, viņa tos ne tikai nosauc, bet atdarina arī skaņas. Grupas vidē Olga vienmēr meklē sava vārda pirmo burtu un māca to pārējiem. Olga visas dienas garumā spēj atkārtot vienu un to pašu pirkstiņrotaļu, ja tas viņai ir īpaši iepatīcies.

Edmunds – Edmunds grupā ir ar lielāko vārdu krājumu. Paralēli darbam bērnudārzā Edmunda mamma izglīto Edmundu arī mājās. Viņš atpazīst vairākus burtus grupas vidē un prot nosaukt to skaņas. Edmundam nesagādā grūtības atcerēties vienkāršus skaitāmpantus pēc pirmās lasīšanas reizes. Zēns prot nosaukt savu vārdu un uzvārdu. Ja uzdod jautājumus par vecāku vārdiem, spēj nosaukt arī tos. Edmundam ļoti patīk mūzika, arī tur viņam nesagādā grūtības dziedāt līdzī daudādām dziesmām.

3.3 Pētījuma norises apraksts

Veicot pētījumu, darba autore vērtēs bērnu sniegumu līmeņos valodas jomā pirms un pēc pētījuma gaitas. Pirkstiņrotaļas tiks atbilstoši izvēlētas konkrētai mēneša tēmai. Katru nedēļu tiks piedāvāta jauna pirkstiņrotaļa. Nedēļas laikā darba autore pētīs, kā bērni apgūst pirkstiņrotaļu, vai ir kādi uzlabojumi, kā attīstās vārdu krājums un artikulācija. Izvēloties pirkstu rotaļas, darba autore pievērsa uzmanību cik un kādi vārdi ir pirkstiņrotaļā. Vai bērns spēs izrunāt un atkārtot atbilstošos vārdus. Tāpat tika ņemts vērā skaitāmā panta apjoms, tas nevarēja būt pārāk apjomīgs vai sarežģīts, jo bērni vēl neprot un nesaprot visus vārdus, kas aprakstīti skaitāmpantā. Darba autore konsultējās arī ar pirmsskolas logopēdi, kura sniedza padomus pirkstiņrotaļu izvēlē. Būtiski bija ne tikai jaunu vārdu apgūšana un papildināšana, bet arī uzmanības pievēršana un noturēšana, izmantojot vecumam atbilstošas pirkstu rotaļas. Darba autore ņēma vērā bērnu pašreizējās intereses, lai pirkstu rotaļas būtu ne tikai no zināmām skaitāmpantu grāmatām, bet arī no bērnu iemīļotiem tēliem, kā, piemēram, *Tutas lietas*.

Katrai pirkstiņrotaļai tiks aprakstīts pamatojums, kādēļ darba autore izvēlējās konkrēto pirkstiņrotaļu.

Septembris

Mēneša tēma – *Esi sveiks, bērnodārzs!*

Datums: 2.09.2024 – 6.09.2024

Izvēlētā pirkstiņrotaļa – *Pirkstiņi* (Sk.1.pielikumu).

Pamatojums – Darba autore šo kā pirmo pirkstiņrotaļu izvēlējās, jo bērni dārziņu apmeklē pirmo nedēļu un notiek adaptācijas periods. Pirkstiņrotaļa ir salīdzinoši vienkārša, bet svarīga, jo roku dūrītes ir jāspēj atbrīvot un savilkt kopā. Darba autore kustības pamainīja, lai tās būtu vienkāršākas. Pirksti tika savilkti dūrītē (kad pirksti draudzējas) un izplesti plaši pirksti (kad pirksti sastrīdas). Bērniem dēļ adaptācijas ir saspringums ne tikai visam ķermenim, bet arī plaukstām. Tie rokas tur cieši sakļautas, vai arī tajās atrodas viņiem mīļa rotaļlieta drošības sajūtai. Darba autores mērķis bija, lai bērni uz mirkli atbrīvotos un roku pirksti tiktu izvingrināti.

Apraksts – Pirmajās divās bērnodārza apmeklējuma dienās grupā ieradās seši bērni, jo notiek adaptācijas periods un vecāki bērnus ved pakāpeniski, saskaņojot ar audzinātājiem. Darba autore aicināja bērnus uz paklāju, lai rotaļu veidā izvingrinātu pirkstiņus. Vispirms kopā ar audzinātājiem bērni aplūkoja pirkstiņus. Lai novērstu bērnu uzmanību, darba autore

uz katra no pirkstiem uzzīmēja dažādus smaidiņus un tad iepazīstināja bērnus ar pirkstiņrotaļu. Bērniem bija liels pārsteigums, ieraugot uz pirkstiem smaidiņus. Tie nāca klāt, aplūkoja un norādīja uz darba autores pirkstiem, salīdzinot ar savējiem. Tikai 2 no bērniem centās atkārtot pirkstiņrotaļu.

Trešajā un ceturtajā dienā bērni, kuri jau bija redzējuši pirkstiņrotaļu, atdarināja līdzi, 2 jaunpienācēji tikai vēroja notiekošo. Piektajā dienā arī jaunpienācēju bērniņi, vērojot pārējos grupas biedrus, lēnām sāka kustināt arī savus pirkstus.

Secinājums – Darba autore secina, ka kopumā adaptācijas nedēļa noritēja veiksmīgi. Bērni, kaut tikai vēroja un dažī vingrināja pirkstiņus, tomēr pievērsa uzmanību notiekošajam un ieklausījās audzinātāju runātajā skaitāmpantā un darbībā.

Datums: 9.09.2024 – 13.09.2024

Izvēlētā pirkstiņrotaļa: *Gliemezis* (Sk.1.pielikumu).

Pamatojums: Šādu pirkstiņrotaļu autore izvēlējās, jo bērni grupas vidē ir nedaudz jau iejutušies, un no iepriekšējās pirkstiņrotaļas viņiem jau ir zināms, kas ir dūrīte. Tāpat bērni lielu uzmanību pievērsa atrastajam gliemezī āra pastaigā, kas mudināja atrast atbilstošu pirkstiņrotaļu par gliemezi.

Apraksts – Audzinātāja atgādina bērniem par atrasto gliemezīti pastaigas laikā. Pēctam demonstrē, kā uztaisīt dūrīti un parādīt otru un trešo pirkstu, kuri ir radziņi. Bērnus sākumā pirkstiņrotaļa sasmīdina. Daži jau atdarina kustības pirmajā reizē. Pārējie cenšas atkārtot otrajā reizē pirkstu kustības, kas sagādā grūtības. Ir bērni, kas izmanto kreiso roku, lai izbīdītu pirkstus labās rokas dūrītei. Vārdu – gliemezis nosauc kā – giemezis, rausi nosauc – ausi. Nedēļas otrajā pusē vairums bērnu jau atkārtoti vairākus vārdus no skaitāmpanta. Tikai divvalodīgie bērni turpina vērot notiekošo, nerunā līdzi, bet kustības atdarina. Dienu gaitā tika novērots, ka bērni rotaļājoties vingrina otro un trešo pirkstu, to paralēli kustinot un sakot vārdu – gliemezis. Sagaidot vecākus, daži no bērniem demonstrēja gliemezīti ar pirkstu palīdzību, tā parādot, ko jaunu apguvuši.

Secinājums – Bērni jau apzinājās, kas ir dūrīte. Šī pirkstiņrotaļa, pēc autores domām, bērnus piesaistīja, jo tie iepriekš bija redzējuši gliemezīti dzīvē. Tāpat tika apgūti vārdi – gliemezis, ragi, medus un rausis.

Datums: 16.09.2024 – 20.09.2024

Izvēlētā pirkstiņrotaļa: *Pastaiga* (Sk.1.pielikumu).

Pamatojums - Pirkstiņrotaļu par mājām darba autore izvēlējās, jo skaitāmpantā vairākas atkārtojas vārdi – gājām un nācām. Tāpat bērni jūtas jau drošāk grupas vidē, nav tik saspringti kā mēneša sākumā un sāk iepazīt savu ķermeni labāk, kas ir arī svarīgi šajā pirkstiņrotaļā.

Apraksts – Pirmajā reizē, kad audzinātāja iepazīstina bērnus ar pirkstiņrotaļu, vispirms iepazīstas ar dažādām ķermeņa daļām – rokām, kājām, galvu, vēderu. Tikai Anete, izdzirdot vārdu – *mājas*, kļūst ļoti raudulīga, taču nedēļas laikā viņa ar katru reizi reaģē labāk. Nedēļas laikā audzinātāja ne tikai ar pirkstiem „tipināja” pa visu ķermeni, bet arī konkrētām ķermeņa daļām. Piemēram, galvai, kājām, rokām u.t.t. Pirkstiņrotaļa tika atkārtota katru dienu, un bērni jau paši bez aicinājuma sāka teikt ķermeņa daļas, pa kurām vēlējās „tipināt”. Vārdus – *gājām* un *nācām* bērni runāja bez atgādinājuma.

Secinājums – Bērni veiksmīgi apguva vārdus – *gājām*, *nācām* un *mājām*. Tāpat autore pamanīja, ka nedēļas laikā bērni ar pirkstiņrotaļas palīdzību iemācījās kā sauc dažādas ķermeņa daļas. Tas papildināja viņu vārdu krājumu, jo daži no bērniem nezināja, kas ir *piere*, *ceļi*, *elkoņi*. Lielākas grūtības sagādāja ar pirkstiņiem „tipināt” pa muguru, jo vēl nav attīstīta vispārēja roku muskulatūra.

Datums: 23.09.2024 – 27.09.2024

Izvēlētā pirkstiņrotaļa: *Niķīgie pirkstiņi* (Sk.1.pielikumu).

Pamatojums – Pirkstiņrotaļā ir vienkāršas pirkstu kustības. Autore mērķis bija runāt pirkstiņrotaļu ne tikai ar pirkstu kustībām, bet arī ar dažādām grimmasēm un emocijām. Tāpat šajā pirkstiņrotaļā daži no vārdiem atkārtojas, kas veicina bērniem labāku atmiņu vārdu apgūšanai un nostiprināšanai.

Apraksts – Demonstrējot pirkstiņrotaļu pirmo reizi, bērni vēroja audzinātājas grimmases, daži sāka smieties. Uz audzinātājas pirkstiem bija uzzīmētas priecīgas un bēdīgas sejiņas. Pēc pirkstiņrotaļas beigām vairums bērnu atkārtoja pēdējo kustību, kur ar pirkstu jāveic brīdinājuma kustība. Bērni šīs pirkstu kustības norādīja arī viens uz otru, sakot – *nu, nu, nu*. Nedēļas laikā bērni sāka runāt līdz pirkstiņrotaļai. Nemainīgi visaktīvāk tie reaģēja ar brīdinājuma kustībām. Audzinātājas visvairāk pārsteidza tas, ka bērni jau spēja iegaumēt, ka pēc vārda – *urbināt*, bērni bez teksta jau sāka rādīt brīdinājuma kustības ar rādītājpirkstu un teikt - *pirkstiņ, nu, nu, nu*.

Secinājumi - No visām pirkstiņrotaļām septembra mēnesī *Niķīgie pirkstiņi* bērniem patika vislabāk. Vārdus *pirksti* izrunāja – *piksti*, *negrib* – *negib*, *līmēt* – *īmēt*, *saimnieks* – *saimniks*. Pie vārdiem – *klusī*, *klusīnām*, bērni ar rādītājpirkstu pielika pie lūpām un teica –

kuš. Lai arī bērni mazliet pārveidoja pirkstiņrotaļu, darba autore saskatīja, ka bērni atdarināja vecākus pie vārdiem *nu, nu, nu un klusi, klusiņām*. Autoresprāt, šīs kustības ir bērniem viszināmākās no vecākiem un tādēļ tik ļoti prātā paliekošas.

Oktobris

Mēneša tēma – *Krāsas rudenī!*

Datums: 30.09.2024 – 4.10.2024

Izvēlētā pirkstiņrotaļa: *Rudenī* (Sk.1.pielikumu).

Pamatojums – Pirkstiņrotaļa tika izvēlēta atbilstoši jaunā mēneša tēmai par rudeni. Tāpat dārziņa teritorijā ir sēnes, kam bērni ir pievērsuši lielu uzmanību un kāds jau vārdiski pateicis, ka tā ir sēne. Arī šajā pirkstiņrotaļā ir vārdi, kas atkārtojas un bērniem tos būs vieglāk iegaumēt. Darba autores mērķis bija pievērst uzmanību vārdu savienojumiem kā – lapas čab, lietiņš līst un sēnes dīgst.

Apraksts – Audzinātāja pirms pirkstiņrotaļas bērniem bija sagatavojusi koku lapas, lai tās aptaustītu. Kad bērni lapas aptausta, audzinātāja saka, ka lapas čab un aicina bērnus atkārtot vārdu vairākas reizes. Pēc tam ar kustībām lēni runā pirkstiņrotaļu. Bērni atkārtot vārdu čab, čibu un čabu, jāatkārto vairākas reizes un lēnām, jo bērni vēlas teikt tikai – čab. Nedēļas otrajā pusē daļa bērnu jau var pateikt – čabu, čab. Pie vārda *klusi* bērni vēlas rādīt ar rādītājpirkstu pie lūpām, bet nerunāt. Grūtības sagādā salikt rokas virs galvas un piecelties. Vairums bērnu pieceļas un tad saliek rokas virs galvas.

Secinājumi – Bērniem grūtības sagādā atkārtot skaņu – *č*. Vairums to izrunā – *c*. Vārdi –*piku, paku, pak* no visa skaitāmpanta bērniem sanāk vislabāk. Nedēļas laikā bērni iegaumēja kustību secību. Dēļ neattīstītās koordinācijas bērniem ar paceltām rokām virs galvas sagādāja grūtības piecelties, taču nedēļas beigās dažiem jau tas izdevās ļoti labi.

Apguva vārdus – *lapas, lietiņš un sēnes*. Visgrūtāk bija izrunāt vārdu – *lietiņš* vai *lietus*, tas skanēja kā - *ietins* vai *ietus*.

Datums: 7.10.2024 – 11.10.2024

Izvēlētā pirkstiņrotaļa: *Eža adatas* (Sk.1.pielikumu).

Pamatojums – Atbilstoši mēneša tēmai tika izvēlēta pirkstiņrotaļa. Oktobra mēnesī tiek runāts ne tikai par krāsām rudenī, bet arī par dzīvniekiem. Ar šo pirkstiņrotaļu, bērni vingrinās kustināt rādītājpirkstu un vidējo pirkstu, kas nepadodas tik viegli. Tāpat iepazīs eža skaņas un vingrināsies tās atkārtot – *puk, puk, puk*.

Apraksts – Kad bērni tiek iepazīstināti ar pirkstiņrotaļu, lielākās grūtības sagādāja kustināt rādītājpirkstu un vidējo pirkstu. Var redzēt, ka vairumam bērnu vēl tikai attīstās pirkstu muskulatūra. Dažiem no bērniem jau bez problēmām sanāk kustināt otros un trešos pirkstus. Brīdinājuma kustības pie vārda – nedodu, bērni jau paši rāda. Tāpat tveršanas kustības nesagādā problēmas. Bērni pie pēdējā vārda – apēdīs, paši improvizēja un pateica – ņam, ņam, ņam. Nedēļas laikā vislielāko laiku audzinātāja veltīja, lai bērni spētu kustināt rādītājpirkstu un vidējo pirkstu, atdarinot zaķa ausis. Tika vingrināta atsevišķi gan labā roka, gan kreisā, gan abas reizes. 2 bērniem nedēļas beigās vēl bija nepieciešama palīdzība, lai izvirzītu pirkstus un tos kustinātu. Bērni, atdarinot audzinātāju, ne tikai runāja līdz pirkstiņrotaļai, bet arī emocionāli, skaļi un klusi to atkārtoja.

Secinājumi – Lai arī nedēļas laikā bērniem bija nepieciešama palīdzība, kustinot rādītājpirkstu un vidējo pirkstu paralēli, bērni centās un izrādīja interesi. Bērnos varēja novērot arī interesi, tie skatījās viens uz otra pirkstiem, lai atdarinātu pirkstu kustību. Tāpat bērni apguva jaunus vārdus – *ezis, zaķis, kažoks, adatas, lapsa*. Šo vārdu izruna nesagādāja pārāk lielas grūtības.

Datums: 14.10.2024 – 18.10.2024

Izvēlētā pirkstiņrotaļa : *Zaķēni draiskojas* (Sk.1.pielikumu).

Pamatojums – Darba autore vēlējās turpināt attīstīt bērniem prasmi kustināt abu roku otros un trešos pirkstus. Mainījās arī dzīvnieku personāžs. Tāpat šajā pirkstiņrotaļā bērniem būs vienkārši vārdu savienojumi kā – cib – cib – ric un pik – pak – pic, kas būs jāapgūst.

Apraksts – Audzinātāja demonstrē pirkstiņrotaļu par zaķēniem. Bērni jau atpazīst kustības kā jāatdarina zaķu ausis; kāds no bērniem jau ar pirkstiem atkārtu līdzī. Kad pirkstiņrotaļu visi atkārtu kopā, bērni pie vārdiem cib – cib – ric saka cib – cib – ic. Skaņa R sagādā grūtības, kas ir atbilstoši vecumposmam. Nedēļas laikā, mācoties šo pirkstiņrotaļu, lai bērniem būtu vieglāk, ric vietā bērni teica – cib. Vārdi – pik – pak – pic bērniem izdevās ļoti labi, arī divvalodīgiem bērniem. Šo pirkstiņrotaļu bērni iemācījās salīdzinoši ātri, tikai jāturpina attīstīt otro un trešo pirkstu kustības kā ausis. Vislielāko sajūsmu bērniem radīja darbība, kad rokas bija jāpaslēpj aiz muguras. Kāds no bērniem pat turpināja teikumu, aiz vārda *paslēpjas*, sakot – *nav vairāk*, kas autoresprāt tikai papildina bērna vārdu krājumu.

Secinājumi – Bērni apguva jaunus vārdus kā *zaķi, mežs, draiskojas, lietiņš un paslēpjas*. Kāds no vārdiem jau bija zināms. Izrunāja *zaķis* kā *zakis, mežs - mezs, draiskojas – daiskojas, lietiņš – lietins* un *paslēpjas – pasēpās*. Kā jau autore minēja, grūtības sagādāja vārds – *ric* dēļ skaņas R, bet lai bērni nekautrētos šo vārdu izrunāt, darba autore neuzspieda

teikt šo vārdu, tā vietā aicinot bērnus teikt – *cib*. Skaņa R bērniem attīstīsies laika gaitā, tādēļ svarīgi, lai bērns nepārstāj runāt pirkstiņrotaļu tikai dēļ skaņas R neizdošanās. Šī pirkstiņrotaļa izraisīja bērniem pozitīvas emocijas, jo kādā no nedēļas dienām lija lietūs, ko bērni arī atdarināja, rādot ar rokām un sakot – *pik – pak – pic*, kas nozīmē, ka bērni jau spēj iegaumēt un atcerēties pirkstiņrotaļu.

Datums: 21.10.2024 – 25.10.2024

Izvēlētā pirkstiņrotaļa: *Lauku ainava* (Sk.1.pielikumu).

Pamatojums – Darba autore izvēlējās šādu pirkstiņrotaļu, jo iestādē šajā laika periodā tika svinēta „Miķeļdiena”. Pirkstiņrotaļā tiek minēta maizītes cepšana, par ko tika arī runāts, tuvojoties „Miķeļdienai”.

Apraksts – Darba autore pirkstiņrotaļu nedaudz papildināja. Aiz teikuma – *dzirnavas lai vēju jūt*, bērni ne tikai cilāja sakļautas plaukostas uz augšu un leju, bet arī savelkot lūpas „tūtiņā” pūta gaisu. Šādu vingrinājumu darba autore izvēlējās, jo tas arī attīsta runas artikulāciju. Tāpat bērni ar sevis izveidoto vēju spēlējās, pūšot to stiprāku un mazāku. Kā novēroja darba autore, pūšanas vingrinājums ne visiem padevās, tādēļ vēlāk tika veikti vingrinājumi ar salmiņu, pūšot ūdenī burbuļus. Palīdzība bija nepieciešama arī pie plaukstu aplošanas. Nedēļas laikā šo prasmi bērni apguva labi. Interesanti bija tas, ka kādā no nedēļas dienām, kad tika atkārtota pirkstiņrotaļa, pie pēdējā teikuma – *maizi cepsim paši*, viena no meitenēm turpināja cept maizīti ar plaukstām, sakot – *cepu cepu kukulīti*. Arī šo pirkstiņrotaļu izspēlējām, kas sagādāja lielu prieku un jaunas prasmes.

Secinājumi – Darba autore secina, ka bērniem grupā jāturpina attīstīt pūšanas prasmes, lai attīstītos artikulācijas aparāts skaņas veidošanai. Vairums bērnu vārdu *dzirnavas* izrunāja – *dzinavas, graudus – gaudus, malsim – mausim*. Pozitīvs vērojums darba autorei bija tāds, ka viena no meitenēm turpināja pirkstiņrotaļu ar „*Cepu, cepu kukulīti*”, kas nozīmē, ka arī mājas apstākļos vecāki tieši vai netieši māca bērniem pirkstiņrotaļas un skaitāmpantus.

Datums: 28.10.2024 – 1.11.2024

Izvēlētā pirkstiņrotaļa : *Pirkstiņu pantiņš no Tutas lietas* (Sk.1.pielikumu).

Pamatojums – Darba autore šādu pirkstiņrotaļu izvēlējās, jo gandrīz visi grupas bērni ir ļoti iecienījuši raidījumu „Tutas lietas”. Šajā pirkstiņrotaļā ir arī visas iepriekš apgūtās darbības ar pirkstiem. Tas tikai nostiprinās bērnu iepriekš apgūtās prasmes.

Apraksts – Demonstrējot bērniem pirmo reizi pirkstiņrotaļu, devāmies pie digitālās tāfeles. Liels bija bērnu pārsteigums, ekrānā ieraugot Tutu. Vairumam bērnu kustības jau bija

zināmas, tomēr dažas no tām bija jānostiprina, kā piemēram, pirkstiņu kāpšana lejā pa trepēm. Pēc video noskatīšanās un kopīgas demonstrēšanas, lai pievērstu bērnu uzmanību atkārtoti, audzinātāja izmanto pirkstiņlilles, uz katra pirksta uzliekot – mammu, tēti, brāli, māsu, vecmāmiņu un vectētiņu un atkal kopīgi atdarina pirkstiņrotaļu. Nedēļas laikā bērniem kustības nebija jārāda priekšā, viņi jau secīgi zināja, kas ir jādara. Vērojot, kad bērni rotaļājās savā starpā, tie atdarināja un mācīja viens otram pirkstiņrotaļu. Blakus bērni nolika *Tutas* rotaļlietu – *Lapsu*, ar kuru kopā arī veica kustības.

Secinājumi - Darba autore secina, ka jāprot piedāvāt un piesaistīt bērnus ar jau viņiem zināmām lietām. Jāņem vērā bērnu vecumposms un aktualitātes. Šajā vecumposmā autore novēroja, ka bērniem tēls *Tuta* ieņem lielu lomu, kas bija kā pamats, lai meklētu atbilstošus materiālus. Pirkstu pantiņa atkārtošana nesagādāja pārāk lielas grūtības, tikai divvalodīgie bērni neizrādīja tik lielu interesi, jo iespējams viņiem ir kāds cits iemīļots tēls. Tomēr, darbošanās prieks bija novērojams visiem.

Novembris

Mēneša tēma – *Mūsu mājas – Latvija!*

Datums: 4.11.2024 – 8.11.2024

Izvēlēta pirkstiņrotaļa: Viens pa ceļu gāja (Sk.1.pielikumu).

Pamatojums – Pirkstiņrotaļa tika izvēlēta atbilstoši jaunajai mēneša tēmai par Latviju un mājām. Kā arī šajā skaitāmpantā tiek izmantoti ne tikai pirksti, bet arī visa pārējā lielā motorika. Rotaļu veidā tiek apgūta arī labā un kreisā puse.

Apraksts – Demonstrējot skaitāmpantu pirmo reizi, audzinātāja lūdz bērniem soļot uz vietas, lai redzētu un iegaumētu tālāk darāmās darbības. Audzinātāja labo un kreiso kāju (tāpat rokas) rāda pretēji, lai bērni labās kājas vietā nerādītu kreiso un pretēji. Bērnu emocijas pārvērtās pie vārda – *rāja*. Gandrīz katram bērnam bija vērojama dusmīga vai nopietna sejas izteiksme. Tāpat nedēļas laikā bija vērojama izaugsme, ka, pateicoties šim skaitāmpantam, bērni iegaumēja labo un kreiso pusi. Aizrādīja viens otram, ja darbības netika veiktas pareizi. Ar šo skaitāmpantu audzinātāja aicināja iepazīstināt savas rotaļlietas, mācot arī viņām labo un kreiso pusi. Bērni apguva prasmi noteikt, kura rotaļlietai ir labā roka un kāja, un tāpat citas ķermeņa daļas. Tāpat audzinātāja pamainīja tekstu, sakot – priekšā bija liela vai maza māja, lai bērni atvērtu vairāk vai mazāk plaukstas.

Secinājumi – Darba autore ikdienā bieži izmanto iespēju pamainīt skaitāmpantus, lai bērniem šis process būtu interesantāks un uzmanību piesaistošs. Tāpat skaitāmpantu var pielāgot atbilstoši vajadzībām. Soļojot pa telpu, bērni ieklausījās, ko audzinātāja teiks – maza

vai tomēr liela māja? Veiksmīgi tika apgūta labā un kreisā puse. Tika apgūti un nostiprināti vārdi – *viens, māja, rāja, labā roka, kreisā roka*.

Datums: 11.11.2024 – 15.11.2024

Izvēlētā pirkstiņrotaļa – *Mārtiņdienas tautasdziesma* (Sk.1.pielikumu).

Pamatojums – Iestādē šajā nedēļā tika svinēta Mārtiņdiena. Katras grupas uzdevums bija iemācīties vienu pirkstiņrotaļu vai skaitāmpantu. Ņemot vērā noteikumu, darba autore izvēlējās atbilstošu tautasdziesmu, izdomājot klāt darbības ar rokām.

Apraksts – Lai arī tautasdziesmā bija sarežģīti vārdi, bērniem ļoti patika atdarināt veicamās darbības. Nedēļas laikā bērniem tika rādīts un mācīts par Mārtiņdienu, tādēļ tautasdziesmas apguve bija atbilstoša tematikai. Pirmajās dienās bērni tikai atdarināja kustības. Vārds – Mārtiņdiena bērniem likās īpaši grūts, tomēr kādam to daļēji izdevās izrunāt. Dāvis ar lielu prieku apguva šo tautasdziesmu, jo viņam ir brālis Mārtiņš.

Nedēļas beigās bērniem šī tautasdziesma bija jāskaita priekšā citiem bērniem. Bērniem šī bija pirmā uzstāšanās, tomēr savu iespēju robežās tautasdziesmu norunāja un kustības demonstrēja pārējiem bērniem. Vērojot lielāka vecuma bērnus, varēja redzēt, ka viņiem šī tautasdziesma nav sveša un atdarināt kustības nebija problēma.

Secinājums – Darba autore turpmāk darbam noteikti izmantos vēl kādu tautasdziesmu, pielāgojot kustības. Vislielākais izaicinājums bija izrunāt vārdu – Mārtiņdiena, sadalot vārdu uz pusēm, vairums to izrunāja –Mātin-diena. Vārdus – rīb-īb, klauz – kaudz, rībināja – ībināja. Nelielu uztraukumu bērniem radīja tas, ka šī tautasdziesma bija jāskaita priekšā publikai - citu grupu bērniem. Tomēr, redzot, ka visi bērni atdarina kustības, bērni jutās drošāk.

Datums: 18.11.2024 – 22.11.2024

Izvēlētā pirkstiņrotaļa – *Māja* (Sk.1.pielikumu).

Pamatojums – Darba autore pirkstiņrotaļu izvēlējās atbilstoši mēneša tematikai. Vairāk tika runāts par mājām, vietu, kur dzīvojam. Tāpat no dažādiem materiāliem tika celtas mājas, kas bija kā pamats izvēlēties tam atbilstošu pirkstiņrotaļu.

Apraksts – Darba autore nedaudz pamainīja darbību pie pirmās teksta rindiņas – *celsim māju*. Bērni neveidoja „jumptiņu”, bet ar saliektām dūrītēm, liekot vienu virs otras, radīja, kā ceļ māju. Pārējās darbības autore atstāja kā minēts pirkstiņrotaļā.

Pirmajās reizēs atkārtojot pirkstiņrotaļu, grūtības sagādāja īkšķus paslēpt dūrītēs. Tomēr nedēļas laikā, atkārtojot vairākas reizes tieši šo darbību, īkšķi tika veiksmīgi paslēpti abās dūrītēs. Lai pārbaudītu uzceltās mājas izturību un vingrinātu artikulāciju, pirkstiņrotaļas beigās bērni pūta „vēju” uz savām mājiņām. Pirkstiņrotaļas teksts ir salīdzinoši vienkāršs bērniem, tādēļ audzinātājam iesākot runāt tekstu, bērni to paši turpināja. Nedēļas beigās tikai divvalodīgiem bērniem bija nepieciešama palīdzība, lai runātu līdz pirkstiņrotaļai.

Vērojot bērnus, kad tie rotaļājās savā starpā un cēla no Lego mājas, tie atkārtoja tekstu – celsim māju – tuk,tuk, tuk.

Secinājumi – Bērnu darbībās ir vērojams liels progress. Tie spēj atcerēties jau vienkāršas pirkstiņrotaļas tekstu un izmantot to, rotaļājoties savā starpā. Tāpat ar šo pirkstiņrotaļu, bērni netieši apguva prasmi skaitīt līdz 3, jo plaukstas bija ritmiski jāsasit 3 reizes. Tika vingrināts arī artikulācijas aparāts, pūšot vēju uz mājiņām. Arī pūšanas prasmes ar lūpām jau vērojamas labākas, salīdzinot ar septembra mēnesi.

Datums: 25.11.2024 – 29.11.2024

Izvēlētā pirkstiņrotaļa – *Rūķi* (Sk.1.pielikumu).

Pamatojums – Darba autore izvēlējās šādu pirkstiņrotaļu, lai sasaistītu novembra mēneša noslēguma tematu ar jauno decembra mēneša tematu, kas būs par rūķiem. Šajā pirkstiņrotaļā arī tiek runāts par mājiņām. Tāpat tiek lietoti jēdzieni – liels un mazs.

Apraksts – Audzinātāja demonstrējot pirkstiņrotaļu pirmo reizi, rāda to izteiksmīgi. Pie vārda „lielais rūķis” balsi izveido rupju, bet pie vārda „mazais rūķīts” smalku un klusāku balsi. Tas bērniem rada lielu sajūsmu. Tāpat bērni sajūsmu izrādīja, kad rokas tika paslēptas aiz muguras, tie it kā meklēja pazudušo rūķīti. Kad bērni sāka runāt līdz pirkstiņrotaļai, tie tāpat centās atdarināt ar balsīm un dažādām sejas izteiksmēm lielo un mazo rūķi. Dažiem no bērniem bija vērojams, ka grūtības sagādā ar pirkstiem aizsniegties kāju pirkstgalu virzienā. Tāpat ar pirkstiņiem tipinot atpakaļ, vairums vēlējās tipināt uz priekšu, kas bija vieglāk izdarāms. Bērniem šī pirkstiņrotaļa rada pozitīvas emocijas, jo tiek runāts par rūķiem. Nedēļas izskaņā bērni jau paši iesāk runāt pirkstiņrotaļu, tikai dažās vietās audzinātājam ir jāpalīdz atcerēties vārdu secību.

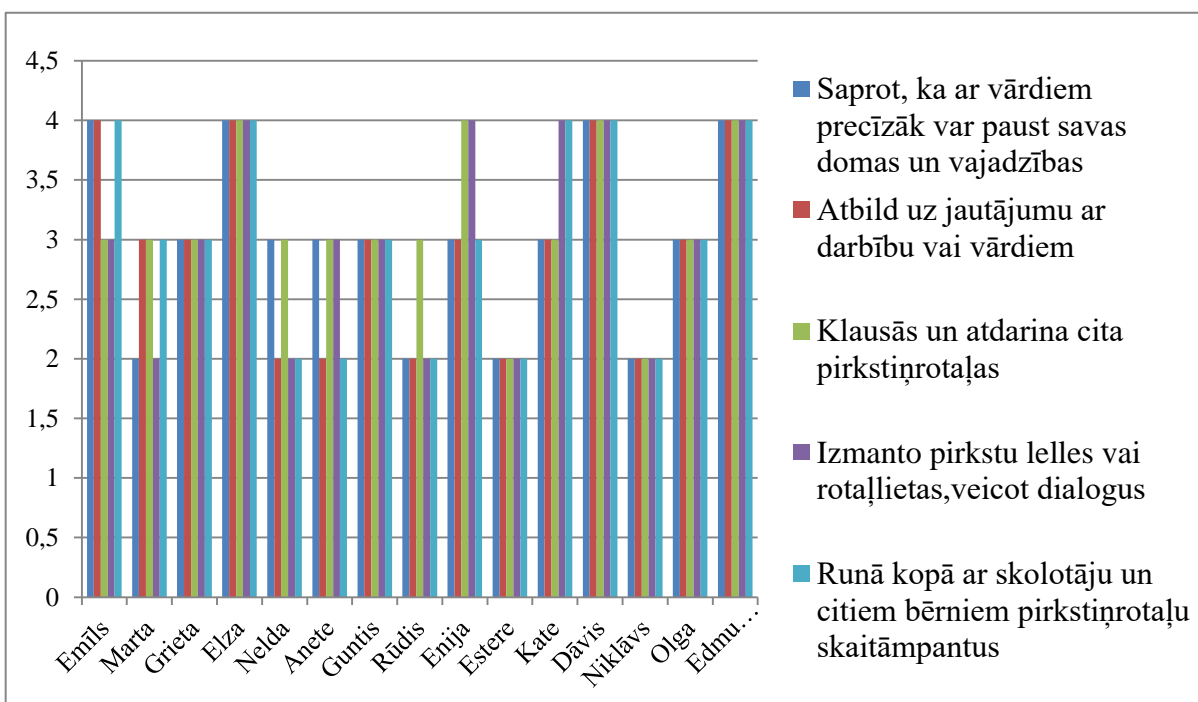
Secinājumi – Vērojams, ka bērni 3 mēnešu laikā jau labāk kustina sīko pirkstu muskulatūru un ir bagātinājies vārdu krājums, par ko liecina arī vecāku atsauksmes audzinātājam. Šajā pirkstiņrotaļā bija daudz R skaņas, tomēr kādam no bērniem jau šī skaņa ir sadzirdama labāk nekā septembra mēnesī. Vārdus *rūķis*, kāds izrunāja – *uķis*, *kurpes* – *kupes*, arī vārdi –*skrib*,*skrib*, *skrib* tika izrunāti kā *skib*,*skib*,*skib*. Neskatoties uz R skaņas

pilnveidošanos, darba autore atkārtoti min, ka bērni spēj iegaumēt vienkāršas pirkstiņrotaļas bez palīdzības.

3.3. Pētījuma rezultātu analīze

Uzsākot pētījumu jaunākā vecuma posmā, darba autore, vadoties pēc Skola2030 pamatprogrammas, izstrādāja 5 kritērijus, pēc kuriem vērtēja bērnus runas/ komunikācijas attīstības kontekstā. Kritēriji tika izvirzīti pirms un pēc pētījuma, lai redzētu, vai un kādas izaugsmes runas kontekstā ir katram bērnam, izmantojot pirkstiņrotaļas.

Lai pārskatāmāk būtu redzami pirmsskolas snieguma vērtējumi, darba autore to ievietoja tabulā.

4.attēls. Kritēriju snieguma līmeņi, pētījuma nobeigumā.

- 1 - Sācis apgūt
- 2 - Turpina apgūt
- 3 – Apguvis
- 4 – Apguvis padziļināti

Darba autore secina, ka pirkstiņrotaļu izmantošana ir sekmējusi bērnu runas attīstību. Bērniem ir bagātinājies vārdu krājums, pirkstu muskulatūra ir palikusi aktīvāka, plaukstas nav savilkta dūrītēs. Tāpat ar pirkstiņrotaļu palīdzību bērni ir apguvuši prasmi ieklausīties un būt vērīgiem.

Veicot pedagoģisko novērojumu 3 mēnešus, katru nedēļu izvēloties piemērotu pirkstiņrotaļu un atkārtojot iepriekš apgūtās pirkstu rotaļas mēneša tematikai, autore secina, ka bērni izmanto gan pirkstu lelles, gan rotaļlietas, runājot skaitāmpantus. Līdz ar vārdu krājuma bagātināšanos, bērni veic dialogus savā starpā un izspēlē dažādas sižetiskas rotaļas.

Salīdzinot pētījuma sākuma diagrammu ar noslēguma diagrammu, novērojams, ka prasmju un zināšanu līmenis valodas jomā ir paaugstinājies. Ņemot vērā, ka bērni tikai šogad uzsākuši pirmsskolas gaitas, 3 mēnešu laikā to vārdu krājums ir palielinājies. Arī vecāki snieguši atgriezenisko saiti, ka vērojama bērnu izaugsme valodas jomā. Tāpat bērni atdarina pirkstu rotaļas mājās, kas raisa vecākiem interesi apgūt nedēļas veicamo pirkstiņrotaļu, lai arī mājas apstākļos vingrinātu sīko pirkstu muskulatūru. Darba autore to uzskata par lielu ieguvumu bērnu motorikas attīstībai un vārdu krājuma paplašināšanai kopā ar vecākiem.

Kā lielu ieguvumu darba autore uzskata ik nedēļu mainīt pirkstiņrotaļu, ko turpmāk izmantos ikdienā, strādājot ar bērniem. Pirkstiņrotaļu ir iespējams pielāgot, iepazīstot katru bērnu individuāli, viņa prasmes un intereses. Tāpat svarīgi izvēlēties vecumam atbilstošu pirkstiņrotaļu, lai bērnam būtu saprotamas visas darbības un apgūstamie vārdi, atbilstoši viņa vecumposmam.

Secinājumi

1. Pirkstiņrotaļām ir svarīga loma runas attīstības procesā ne tikai jaunākajā vecumposmā, bet arī visos pārējos vecumposmos. Ar pirkstiņrotaļu palīdzību bērniem bagātināsies vārdu krājums.

2. Darba mērķis bija pētīt un praktiski pārbaudīt 2-3 gadīgu bērnu runas prasmju apguvi ar rotaļu palīdzību, kas darba autorei arī izdevās, jo vārdu krājums papildinājās, bērni veiksmīgi adaptējās grupas vidē ar rotaļu palīdzību un ik nedēļu spēja iegaumēt jaunu pirkstiņrotaļu un tās veicamās darbības.

3. Darba autore ņēma vērā bērnu esošās intereses, pirkstu rotaļās izmantojot viņiem interesējošos tēlus un personāžus. Tas mudināja bērnus visas dienas garumā, izmantojot rotaļlietas, veikt iepriekš izspēlētas pirkstu rotaļas, kā arī veidot dialogus.

4. Tāpat var secināt, ka divvalodīgiem bērniem pēc iespējas ātrāk apgūt valsts valodu un bagātināt vārdu krājumu palīdz tieši pirkstiņrotaļas, jo tās ir vienkāršas un darbības ar rokām veicamas arī bez skaitāmpanta palīdzības. Nedēļas laikā bērns spēj atcerēties no darbībām vienkāršus vārdus un to savienojumus. Nedēļas beigās bērns jau spēj pateikt vairumu vārdus no apgūtā skaitāmpanta.

5. Var secināt, ka bērni jaunākajā vecumposmā nedēļas laikā spēj pilnībā vai daļēji apgūt un atcerēties vienkāršus skaitāmpantus un to veicamās darbības.

6. Pētījuma laikā apstiprinājās autores izvirzītā hipotēze - 2-3 gadīgiem bērniem izdosies attīstīt runas prasmes, ja:

- Regulāri tiks pielietotas pirkstu rotaļas;
- Pirkstu rotaļas tiks atlasītas atbilstoši bērnu spējām, izpratnei un interesēm;
- Rotaļās tiks izmantotas pirkstu lelles, veicot dialogus vai stāstot pasakas.

Priekšlikumi

Priekšlikumi pedagogiem jaunākajā vecumposmā, lai attīstītu runas procesu, izmantojot pirkstiņrotaļas.

Darba autore izstrādājusi priekšlikumus sev un citiem pirmsskolas pedagogiem, pamatojoties uz iepriekš gūto pieredzi pirmsskolas izglītības iestādē, kā arī veicot pētījumu 3 mēnešu garumā.

1. Izvēlēties pirkstiņrotaļu atbilstoši vecumposmam un bērnu spējām, izrunājot vārdus. Ja pirkstiņrotaļa ir paredzēta lielāka vecuma bērniem, tā jāpārveido atbilstoši vecumposmam, lai bērniem tā būtu viegli saprotama un uztverama.

2. Vienu pirkstiņrotaļu ir iespējams pārveidot atbilstoši sasniedzamam rezultātam. Arī bērni ir lieliski skolotāji un bieži pārveido pirkstiņrotaļu citiem vārdiem, kas viņiem izvēršas par rotaļu.

3. Pirkstu lelles nav obligāti jāšuj vai jāpērk. Bērniem lielu prieku sagādās arī uzzīmētas sejiņas uz pirkstiem vai aptīts auduma gabaliņš un uzzīmētas acis uz tā.

4. Pirkstiņrotaļu atkārtot vismaz 2 reizes. Pirmajā reizē, kad tiek apgūta pirkstu rotaļa, lūgt bērniem būt vērīgiem un klausīties, ko viņi arī dara, ja tiek sniegta jauna informācija, viņiem iepriekš vēl nezināma.

5. Pirkstu rotaļa jaunākajā vecuma posmā nevar būt pārāk gara un sarežģīta, jo bērnu uzmanības noturības ilgums vēl nav pārāk ilgs.

6. Bērni vēro sejas izteiksmes un ieklausās balss intonācijās. Tādēļ darba autore iesaka pirkstiņrotaļas, skaitāmpantus vai pasakas demonstrēt izteiksmīgi. Tas ne tikai piesaistīs bērnu uzmanību un interesi, bet liks saprast, ka vienu vārdu varēs izteikt – skaļi, klusi, priecīgi, bēdīgi u.t.t.

7. Tāpat, demonstrējot pirkstiņrotaļu, vēlams būt vienā pozīcijā ar bērniem. Ja pirkstiņrotaļa izpildāma sēdus, tad arī audzinātājas ir sēdus pozīcijā. Audzinātājai ir jābūt labi pārredzamai, lai bērni spētu atkārtot veicamās darbības.

8. Ieteikums izmantot dažādas tautasdziesmas vai pārtulkot no svešvalodas skaitāmpantus. Kustības iespējams pielāgot tekstam.

9. Vecākiem patīk vērot pirmsskolas ikdienu. Tādēļ darba autore iesaka nofilmēt pirkstiņrotaļu kopā ar bērniem un iespējams pat veikt novērojumu kā pirkstiņrotaļa attīstās nedēļas laikā. Šis filmētais materiāls var vēlāk noderēt darbam ar citām grupām vai pieredzes apmaiņai.

10. Jāņem vērā bērnu pašreizējās intereses. Tas palīdzēs izvēlēties vai pārveidot bērnam zināmu skaitāmpantu vai dziesmu. Bērns būs gandarīts redzot, ka pieaugušais ņēmis vērā viņu intereses un tas radīs interesi bērnam apgūt ko jaunu un papildināt esošo vārdu krājumu.

11. Konsultēties ar logopēdu par ieteicamajām un apgūstamajām skaņām un vārdiem, lai sekmīgāk papildinātu vārdu krājumu.

Izmantotā literatūra

1. Bāra, A.(2016). *Runā ar mani, māmiņ!* Rīga: Zvaigzne ABC, 46 lpp.
2. Beļickis, I., Blūma, D., Koķe, T. Markus, D., Skujiņa, V., Šalme, A.(2000).
Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 248lpp.
3. Biteniece – Bula, I., Jansone, R.,Piech, K.(2013) *Bērns un sports pirmsskolā*. Rīga: RaKa,179 lpp.
4. Bjūzens, T. (2008). *Gudrais bērns*. Rīga: Izdevniecība Avots, 391 lpp.
5. Brice, B. (2016). *Pirkstiņu rotaļas*. Rīga: RaKa,125lpp.
6. Brice, B.(2017). *Visi desmit spēlējās*. Rīga: Zvaigzne ABC, 52 lpp.
7. Brūvere, L. (05.04.2019) . *Bērna runas prasmes. No pirmajām zilbēm līdz sarežģītiem teikumiem + runas attīstības TABULA* . Mammamuntetiem.lv raksts.
Pieejams: <https://www.mammamuntetiem.lv/berns/bernudarznieks/42917/berna-runas-prasmes-no-pirmajam-zilbem-lidz-sarezgitiem-teikumiem-runas-attistibas-tabula>
8. Castella, K. (2018) *Designing for Kids : Creating for Playing, Learning, and Growing*, Taylor & Francis Group. ProQuest Ebook Central, Retrieved from:
<http://ebookcentral.proquest.com/lib/lulv/detail.action?docID=5584359>.
9. Deivisa, S., Uzodika, Dž. *Montesori mazulis*. Rīga: Latvijas Mediji, 287 lpp.
10. Dēliņa, A.(2023) *Pirkstiņi gaisā!* Rīga: Zvaigzne ABC, 63 lpp.
11. DiProperzio,L. (2023). *All About Child Speech and Language Milestones*. Retrieved from: <https://www.parents.com/toddlers-preschoolers/development/language/language-development-milestones-ages-1-to-4/>
12. Dzintere, D., Stangaine I., Augstkalne D.(2014). *Bērna komunikatīvās kompetences attīstība*. Rīga: RaKa, 245 lpp.

13. E – logopēds,(2024). *Vai valoda un runa ir viens un tas pats?* Pieejams:
<https://www.e-logopedis.lv/publikacijas/runa/valoda-un-runu-salidzinajums/>
14. Einsvorta, L., Bareta, S., Čigbo, O., Keja, M., Kītings, Dž., Makkeja, Š., Ovenela – Kārtere, Dž., Pedvela, S., Prata, L., Vitens, M., Zarzoura, K.(2007). *Kā izaudzināt laimīgu mazuli*. Rīga: Valters un Rapa, 410 lpp.
15. Fischer, V.(2024), *Sprachentwicklung*. Abgerufen von:
<https://www.kindererziehung.com/Paedagogik/Entwicklung/Sprachentwicklung.php>
16. Freiberga, I., Priede, L.(2007). *Bērns mācās izzināt pasauli*. Rīga: SIA Izglītības soļi, 177 lpp.
17. Golubina, V. (2007). *Pirmskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: SIA Izglītības soļi, 308 lpp.
18. Gulbe, D.(2019). *Kas notiek bērnudārzā?* Rīga:TAPT, 166 lpp.
19. Irbe, A., Lindenberga, S. (2014). *Bērns runāt mācās ģimenē*. Rīga: RaKa, 196 lpp.
20. Kalniņa, V.(2020). *Niķu nav!* Jelgava: Jelgavas tipogrāfija, 285 lpp.
21. Kaņepēja, R. (2012). Kaņepēja, R., Lieģeniece, D., Mangule, I., Ukstiņa, R., Dzintere, D., Stangaine, I...Gaugere, Z. *Runātprasmes saikne ar apkārtnes un literatūras iepazīšanu. Ceļā uz skolu*. Rīga: Zvaigzne ABC, 138.lpp
22. Kerija, T. (2020). *Ko domā mans bērns?* Rīga: Zvaigzne ABC,256 lpp.
23. Lejiņa, G.(2018). *Pirmie soļi veidošanā*. Rīga: Raka, 112 lpp.
24. Löbel,E., Meyer, F.(2024) *Grobmotorik*. Abgerufen von:
<https://medlexi.de/Grobmotorik>
25. LSM.lv Bērnu satura redakcija, "Ģimenes studija" (Latvijas Radio raidījums ģimenēm).(02.02.2021). *Kustīgi pirksti atraisa valodu! Praktiski ieteikumi un spēles bērna sīkās motorikas attīstīšanai*. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vecaki-un-berni/kustigi-pirksti-atraisa-valodu-praktiski-ieteikumi-un-speles-berna-sikas-motorikas-attistisanai.a391292/>

26. Montesori, M.(2019). *Absorbējošais prāts*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds, 224 lpp.
27. Oxford Learner's Dictionaries. Retrieved from:
<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/speech?q=speech>
28. Piažē, Ž.(2002). *Bērna intelektuālā attīstība*. Rīga: Pētergailis, 318 lpp.
29. Randoha, A. (2009).Pirmsskolas vecuma bērnu attīstības raksturojums. *Ideju krātuve pirmsskolai*. Rīga: Zvaigzne ABC, 135 lpp.
30. Romenkova, V.(2008). *Bērns ģimenē un sabiedrībā*.Jēkabpils: Jēkabpils drukātava, 76 lpp.
31. Sebre, S., Miltuze, A. (2022). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 639 lpp.
32. Skola2030 mācību programma valodas jomā. Pieejams:
<https://mape.gov.lv/catalog/materials/8046AC53-1F36-424C-8B0C-7BF0D330D3B7/view?preview=54C97331-91AB-4220-98BE-1DDC9C8D5DB5>
33. Skujiņa, V., Beļickis, I., Blūma, D., Koķe, T., Blinkena, A. (2000). *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC, 248 lpp.
34. Šteinberga, A. (2013). *Pedagoģiskā psiholoģija*. Rīga: RaKa, 176 lpp.
35. Šternfelde, I. *Sīkās motorikas attīstīšana pirmsskolas vecuma bērniem*. . Rīga: Pētergailis, 111 lpp.
36. Vigotskis, L.(2002). *Domāšana un runa*. Izdevniecība EVE, 391 lpp.
37. Кострова, А.А., Евдокимова, И.Н. (2022). Пальчиковые игры. *Вестник дошкольного образования*. № 11 (210). Часть 3, 72. Получено с: <https://files.s-ba.ru/publ/vestnik-do/2022/210-3.pdf#page=72>
38. Шмелькова, А. (2020). Зачем нужны пальчиковые игры. *Наука через призму времени*. №12 (45) ,89-90. Получено с: <https://www.naupri.ru/default/Naupri12-45-20.pdf#page=90>

Pielikumi

1. Pielikums. – *Pirkstiņrotaļas*

Pirkstiņi

Manu roku pirkstiņi		<i>Grozot rāda izplestus</i>
Ir kā mammai bērniņi –		<i>abu roku pirkstus.</i>
Sastrīdas un draudzējas,		<i>Pirkstus izpleš plati,</i>
Sastrīdas un draudzējas.		<i>tad savelk kopā.</i>

(Brice, 2016, 11)

Gliemezis

Gliemezīt, laukā nāc,		<i>rokas dūrēs.</i>
Savus ragus rādīt sāc!		<i>lēnām no dūrēm parādās otrais un trešais pirksts.</i>
Ja tos skaitīt ļausi,		<i>kustina abus pirkstus.</i>
Dosim medus rausi.		<i>paslēpj pirkstus dūrē.</i>

Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vecaki-un-berni/10.10.2024-skaitampanti-pirkstinrotalam-dienas-darbina-mazajiem.a305269/>

Pastaiga

Mēs gājām, gājām, gājām,		<i>Ar pirkstiem „tipina” pa ķermeni virzienā</i>
Līdz aizgājām no mājām;		<i>uz leju</i>
Mēs nācām, nācām, nācām,		<i>Ar pirkstiem „tipina” atpakaļ.</i>
Uz mājām atnācām!		

(Brice, 2016, 31)

Niķīgie pirkstiņi

Šodien pirksti stiķojas,
Šodien pirksti niķojas:
Negrib zīmēt, negrib līmēt,
Tikai klusi klusiņām
Deguntiņu urbināt.
Paklau, pirkstiņ, nu, nu, nu,
Klausī savu saimnieku!
(Brice, 2016, 13)

Bērni pēc savas izjūtas kustina palaidnīgos pirkstiņus.

Ar pirkstu veic brīdinājuma kustību.

Rudenī

Čibu čabu čab,
Čibu čabu čab,
Lapas čab, lapas čab.
Piku paku pak,
Piku paku pak,
Lietiņš līst, lietiņš līst.

Bērni sēžot skandē tekstu un viegli sit plaukstas pa ceļgaliem.

Paceļ rokas un, ātri kustinot pirkstus, tās nolaiž.

Klusi, klusi, klusi
Sēnes dīgst.
Klusi, klusi, klusi
Sēnes dīgst.
(Brice, 2016, 25)

Notupstas, rokas saliek virs galvas kā cepures, lēni ceļas augšā.

Eža adatas

Ezīt, iedod adatu!
Šūšu zaķim kažoku.

Ar izstieptu rādītājpirkstu un vidējo pirkstu rāda zaķa ausis.

Ezis nočukst:		<i>Visus pirkstus izstiepj, groza rokas.</i>
- Puk, puk, puk,		
Adatas es nedodu!		<i>Brīdina ar rādītājpirkstu.</i>
Jo bez adatām jau drīz		<i>Apļo dūres.</i>
Lapsa mani apēdīs.		<i>Izpilda tveršanas kustības („lielie knābīši”).</i>
(Dēliņa, 2023, 48)		

Zaķēni draiskojas

Zaķu bērni – cib – cib – ric,		<i>Ar abu roku otrajiem un trešajiem pirkstiem izveido zaķu ausis. Groza abas rokas – „zaķi lēkā”.</i>
Meža malā draiskojas.		
Pēkšņi lietiņš – pik – pak – pic,		<i>Paceļ rokas un virza no augšas uz leju, ātri kustinot pirkstus.</i>
Zaķu bērni paslēpjas.		<i>Rokas paslēpj aiz muguras vai padusēs.</i>
(Brice, 2016, 41)		

Lauku ainava

Vējš izšūpina krūmus,		<i>Kustina visus pirkstus.</i>
Skurstenis laiž dūmus,		<i>Pirkstu galus saliek kopā, izveidojot „juntiņu”, tad atver.</i>
Dzenis kokā kaļ,		<i>Ar rādītājpirkstu bungo pret otru rādītājpirkstu.</i>
Dzirnas graudus maļ.		<i>Ar mazajiem pirkstiņiem „tin kamoliņu”</i>
(Dēliņa, 2023, 56)		

Pirkstiņu pantiņš no Tutas lietas. Pieejams :
<https://www.youtube.com/watch?v=CpEqLNbtyes>

Viens pa ceļu gāja

Viens pa ceļu gāja, *Soļo pa telpu.*
Priekšā bija māja, *Ar abām rokām virs galvas rāda jumtiņu.*
Iekšā kādu rāja, *Ar rādītājpirkstu veic brīdinājuma kustības.*
Jo viņš nezināja, *Rausta plecus.*
Kura labā kāja, *Izstiepj uz priekšu labo kāju uz papēža.*
Kura kreisā kāja, *Izstiepj uz priekšu kreiso kāju uz papēža.*
Kura labā roka, *Izstiepj priekšā labo roku ar atvērtu plaukstu.*
Kura kreisā roka. *Izstiepj priekšā kreiso roku ar atvērtu plaukstu.*

(Pēc O.Vācieša.)

(Brice, 2016, 30)

Zeme rīb, rati klau dz, *Ar abām plaukstām paralēli sit pret zemi, „rībinot” to.*
Kas to zemi rībināja? *Izbrīnā rausta plecus, atvērtas plaukstas izstieptas uz priekšu.*
Nu atbrauca Mārtiņdiena *Ar rokām veic kamoliņa tīšanas kustību.*
Deviņiem kumeļiem. *Rāda priekšā izstieptas plaukstas, paslēpjot vienu no īkšķiem.*

(latviešu tautasdziesma)

Pieejama - <https://www.mammamunteti.lv/notikumi-un-svetki/dzejoli-un-dziesmas/10989/martindienas-tautasdziesmas>

Māja

Celsim māju – *Ar plaukstām izveido „jumtiņu”*
Tuk, tuk, tuk! *Pirkstu galus turot kopā, 3 reizes ritmiski sasit plaukstu pamatnes.*
Dēļi ir *Groza taisnas plaukstas.*
un naglas – lūk! *3 reizes sasit rādītājpirkstus.*
Un, kad jumts jau gatavs būs, *Izveido „jumtiņu”.*
Mājiņā tad meklē mūs! *Īkšķus paslēpj dūrītēs.*

(Dēliņa, 2023, 18)

Rūķi

Lielais rūķis – klipu klapu,

Koka kurpēm kājās,

Iet uz rūķa mājām,

Mazais rūķīt's – tip, tip, tip,

Aizskrien ciemos –

Skrib, skrib, skrib!

(Brice, 2016, 34)

*Bērni sēž uz grīdas, kājas izstieptas priekšā.
Ar abu roku otrajiem un trešajiem pirkstiem lēnām
„tipina” pa kājām pirkstgalu virzienā.*

Ar pirkstiem ātri „tipina” pretējā virzienā.

Beigās rokas paslēpj aiz muguras.

2.Pielikums. – *Sasniedzamie rezultāti mēneša tēmām*

Septembris

Valodu mācību joma	Vārdiski vai ar darbību vēršas pie citiem, lai izteiktu savu vajadzību.
Sociālā un pilsoniskā mācību joma	Mācās ievērot vienotus, vienkāršus kārtības un drošības noteikumus.
Dabaszinātņu mācību joma	Novēro un iepazīst tuvāko apkārtni.
Matemātikas mācību joma	Praktiskā darbībā atšķir jēdzienus uz, zem, pie, aiz
Tehnoloģiju mācību joma	Satver sīkus priekšmetus un veic darbības ar tiem.
Kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību joma	Rada skaņas ar dažādiem skaņu rīkiem.
Veselības un fiziskās aktivitātes mācību joma	Ar prieku iesaistās fiziskajās aktivitātēs telpās un ārā, ievēro dienas režīmu.

Oktobris

Valodu mācību joma	Atbild uz jautājumu ar darbību vai vārdiem.
Sociālā un pilsoniskā mācību joma	Izrāda vēlmi veikt kādu darbību kopā ar citiem.
Dabaszinātņu mācību joma	Izmantojot maņas, novēro un iepazīst dārzeņus un augļus.
Matemātikas mācību joma	Praktiskā darbībā atlasa priekšmetus pēc kopīgām un atšķirīgām pazīmēm.
Tehnoloģiju mācību joma	Līmējot savieno dažādas faktūras materiālus.
Kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību joma	Izvēlas dažādus materiālus iecerētai darbībai.

	Brīvi kustas mūzikas pavadījumā.
Veselības un fiziskās aktivitātes mācību joma	Pārvar šķēršļus sev pieņemamā veidā: kāpj, rāpjas, izlien, karājas rokās.

Novembris

Valodu mācību joma	Sarunā pasaka un atkārtoti dažus biežāk dzirdētus vārdus.
Sociālā un pilsoniskā mācību joma	Nosauc valsti, kurā dzīvo.
Dabaszinātņu mācību joma	Tuvākajā apkārtnē meklē Latvijas karogu, atpazīst to. Vēro rudens dabas parādības, nosauc tās, piemēram, lietus, vējš, krusa u.t.t.
Matemātikas mācību joma	Atšķir priekšmetu apaļas un stūrainas formas apkārtējā vidē.
Tehnoloģiju mācību joma	Burza un plēš plānu papīru strēmelēs, lai izveidotu kādu objektu.
Kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību joma	Piedalās gadskārtu svētku svinēšanā. Ar kustībām, mūzikas pavadījumā, imitē dažādu dzīvnieku un putnu gaitu.
Veselības un fiziskās aktivitātes mācību joma	Pārvieta dažādus priekšmetus sev pieņemamā veidā: tver, padod, ripina, velk, stumj, met.

3.pielikums. – *Vērtēšanas kritēriju tabula pēc STAP principa*

Kritēriji Bērna vārds	Emīls	Marta	Grieta	Elza	Nelda	Anete	Guntis	Rūdis	Enija	Estere	Kate	Dāvis	Niklavs	Olga	Edmunds
Saprot, ka ar vārdiem precīzāk var paust savas domas un vajadzības															
Atbild uz jautājumu ar darbību vai vārdiem															
Klausās un atdarina cita pirkstiņrotaļas															
Izmanto pirkstu lelles vai rotaļlietas, veicot dialogus															
Runā kopā ar skolotāju un citiem bērniem pirkstiņrotaļu skaitāmpantus															

Peles vāra putru

Piecas peles atskrēja,

Viegli satver bērna labās rokas pirkstus.

Gardu putru vārīja:

Šī kūra uguntiņu,

Satver aiz pirkstgala un pakustina zeltnesi.

Šī nesa ūdentiņu,

Satver aiz pirkstgala un kustina vidējo pirkstu.

Šī putru maisīja,

Kustina rādītājpirkstu, imitē putras maisīšanu saujā.

Šī sāli kaisīja.

Satver īkšķi, paberzē pret rādītājpirkstu, kā kaisot sāli.

Pelīte vismazākā –

Uz putriņu viskārākā:

Paceļ mazo pirkstiņu, imitē ēšanas kustības.

Am, am, am! (Brice, 2017, 29)

Pirkstiņi

Manu roku pirkstiņi

Grozot rāda izplestus

Ir kā mammai bērniņi –

abu roku pirkstus.

Sastrīdas un draudzējas,

Pirkstus izpleš plati,

Sastrīdas un draudzējas.

tad savelk kopā.

(Brice, 2016,11)

Pastaiga

Mēs gājām, gājām, gājām,

Ar pirkstiem „tipina” pa ķermeni virzienā uz leju.

Līdz aizgājām no mājām;

Ar pirkstiem „tipina” atpakaļ.

Mēs nācām, nācām, nācām,
Uz mājām atnācām! (Brice, 2016, 31)

Rūķis

Rūķītis pa mežu iet,
Galvā sārtu mici liek,
Iet un skaita beciņas –
Tās, kas aug pie taciņas.
(Brice, 2016, 33)

*Soļo uz vietas.
Ar rokām virs galvas rāda rūķu cepuri.
Ar pirkstu ritmiski rāda iedomātās beciņas.*

Zaķēns

Mazs zaķēns sēž zem krūma
Un ausis kustina –
Viens, div', viens, div',
Ausis kustina. (Brice, 2016, 40)

*Otrais un trešais pirksts izstiepts – zaķa ausis.
Skandējot tekstu, ritmā saliec un iztaisno pirkstus,*

GALVOJUMS

Es, Beāte Sedliņa

apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā.

Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u.c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors

Beāte Sedliņa
(vārds, uzvārds)

(paraksts)

Datums: 16.01.2025

ŠIS DARBS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN
SATUR LAIKA ZĪMOGU.

IZZIŅA PAR AIZSTĀVĒŠANU

Bakalaura darbs izstrādāts „Pirkstiņrotaļu loma jaunākā vecuma bērnu runas attīstīšanas procesā”

LU Izglītības zinātņu un psiholoģijas fakultāte
(fakultāte)

Ar savu parakstu apliecinu, ka darbs izstrādāts patstāvīgi.

Darba autors Beāte Sedliņa
(vārds, uzvārds, paraksts)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Darba zinātniskais vadītājs Mg.paed., Baiba Brice
(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)

Bakalaura darbs aizstāvēts

Pārbaudījuma komisijas 20 ____ .gada _____ sēdē, protokola Nr. _____

vērtējums

(vērtējums)

(vērtējums vārdiem)

Valsts pārbaudījuma

komisijas priekšsēdētājs _____
(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds)

(paraksts)